

Public and Private International Law Bulletin

Araştırma Makelesi | Research Article

🔓 Açık Erişim | Open Access

Uluslararası Adalet Divanı Önünde Görülen Davalara Müdahil Olma Yolları I: Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 63. Maddesinin Öngördüğü Müdahillik Usûlü

The Methods of Intervention in Cases before the International Court of Justice I: The Intervention Procedure Provided by Article 63 of the Statute of the International Court of Justice

Onur Uraz¹ & Ceren Zeynep Pirim²

¹ Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

² Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye; Panthéon-Assas Üniversitesi, Centre Thucydide, Paris, Fransa

Öz

Uluslararası Adalet Divanı (UAD) önünde görülmekte olan davalara müdahillik kurumu, uzun yıllar boyunca devletler tarafından nadiren kullanıldığı ve çoğunlukla sınır uyuşmazlıklarına ilişkin davalarda -dolayısıyla teknik bir düzlemde- işletildiği için uluslararası hukuk kamuoyunun ve neşriyatının ilgisini yeterince çekmemiştir. Bu durumun, yakın dönemde Divan önüne getirilen ve halen görülmekte olan *Gambiya / Myanmar, Ukrayna / Rusya ve Güney Afrika / İsrail* uyuşmazlıkları vesilesi ile değiştiği, bu davalara kitlesel müdahillik talepleri yapıldığı görülmektedir. Türkiye de tarihinde ilk defa, UAD önünde görülen bir davaya, *Güney Afrika / İsrail* davasına müdahillik beyanında bulunmuş, 7 Ağustos 2024'te müdahillik dilekçesini Divan'a sunmuştur. Müdahillik kurumu, UAD Statüsü'nün 62. ve 63. maddeleri tarafından düzenlenmekte ve bu maddelerin öngördüğü iki farklı müdahillik yöntemi, varlık sebepleri, tarihsel gelişimleri, hukukî nitelikleri, öngördükleri şartlar ve hizmet ettikleri amaçlar bakımından birbirinden farklı özellikler arz etmektedir. Elinizdeki makale 63. maddenin öngördüğü müdahillik yöntemine hasredilmiştir. Makale, 63. maddenin öngördüğü müdahillik yönteminin tarihsel ve kavramsal gelişimi üzerinde durmakta, bu müdahillik yönteminin hukukî özelliklerini, işlevini ve sonuçlarını incelemekte, başvuru şartlarını değerlendirmekte, müdahillik sürecini ve davaya taraf olan devletler ve müdahil olan devletlerin sahip oldukları hak ve yükümlülükleri irdelemektedir.

Abstract

"Intervention" in cases before the International Court of Justice (ICJ) has not attracted significant attention in the international legal community and legal doctrine over the years, primarily due to its rare use by states as well as the fact that the few intervention applications made were mostly related to border disputes, thus taking place in a more technical framework. This situation has significantly changed in recent times, particularly with the cases of *Gambia v. Myanmar, Ukraine v. Russia, and South Africa v. Israel*, which have been brought before the Court, leading to a surge in intervention requests in these cases. For the first time in its history, the Republic of Türkiye has also submitted an intervention request in the *South Africa v. Israel* case, with its intervention memorandum submitted to the Court on August 7, 2024. Intervention in cases before the ICJ is governed by Articles 62 and 63 of the ICJ Statute. The two distinct methods of intervention outlined in these articles differ significantly in terms of their *raisons d'être*, historical developments, legal characteristics, conditions, and the purposes they serve. This article is dedicated to the intervention method prescribed by Article 63. It focuses on the historical and conceptual development of this method, examining its legal features, functions, and outcomes, evaluating the conditions for its application, and

Atıf | Citation: Uraz, O and Pirim, CZ, 'Uluslararası Adalet Divanı Önünde Görülen Davalara Müdahil Olma Yolları I: Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 63. Maddesinin Öngördüğü Müdahillik Usûlü' (2025) 2(45) Public and Private International Law Bulletin 141. <https://doi.org/10.26650/ppil.2025.45.2.1654447>

© This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© 2025. Uraz, O. & Pirim, C. Z.

✉ Sorumlu Yazar | Corresponding author: Onur Uraz onururaz@hacettepe.edu.tr

analysing the intervention process along with the rights and obligations of both the states involved in the case and the intervening states.

Anahtar Kelimeler Madde 62 • Madde 63 • Uluslararası Adalet Divanı • Uluslararası Adalet Divanı Statüsü • Müdahillik

Keywords Article 62 • Article 63 • International Court of Justice • Statute of the International Court of Justice • Intervention

Author Note Prof. Pirim ve Dr. Uraz, Türkiye'nin UAD önündeki *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)* davasına müdahil olma sürecinde Dışişleri Bakanlığı Uluslararası Hukuk Genel Müdürlüğü'nün hukuk danışmanlığını birlikte yürüttükleri Dr. Nilüfer Oral başta olmak üzere, Büyükelçi Kaan Esener'e ve Genel Müdür Yardımcısı Çağla Seçkin'e teşekkürü borç bilirler. Bu ekibin Türkiye'nin söz konusu davaya müdahillik dilekçesini yazarken birlikte yürüttüğü hukukî muhakeme elinizdeki çalışmanın ilham kaynağı ve temelidir. Bununla beraber makalede dile getirilen fikir ve görüşler, yazarların kendi akademik kanaatleridir ve Türkiye'nin ilgili davadaki görüş ve düşüncelerini ifade etmemektedir.

Extended Summary

This article examines the legal framework and practical implications of intervention before the International Court of Justice (ICJ) under Article 63 of its Statute. Although intervention in cases before the ICJ has not attracted significant attention in the international legal community and legal doctrine over the years, primarily due to its rare use by states as well as the fact that the few intervention applications made were mostly related to border disputes, thus taking place in a more technical framework. This situation has significantly changed in recent times, particularly with the cases of *Gambia v. Myanmar*, *Ukraine v. Russia*, and *South Africa v. Israel*, which have been brought before the Court, leading to a surge in intervention requests in these cases. In these proceedings, many states submitted declarations under Article 63, including Türkiye, which for the first time in its history made an intervention before the Court. To understand this change, the study begins by clarifying the distinction between the two types of intervention governed by the ICJ Statute. Intervention before the ICJ is governed by Articles 62 and 63 of the Statute. Article 62 allows a third state to request to intervene in a case if it considers that the decision may affect its legal interests, but the Court decides whether to approve the request. By contrast, Article 63 allows any state party to a multilateral treaty being interpreted by the ICJ to intervene in a pending case. It allows such states to present their opinions on how the provisions of the treaty should be understood, without becoming a party to the dispute or directly influencing the decision on the dispute.

Tracing the roots of intervention before the ICJ in the second part, this study shows that the idea behind Article 63 is not new. Early arbitration conventions, such as the Hague Conventions of 1899 and 1907, foresaw the need for third-party intervention when interpreting multilateral treaties. These historical examples have shaped the drafting of Article 63 in the Statutes of the Permanent Court of International Justice and later the ICJ. Despite its well-established foundations, however, this mechanism remained generally unused until the late 2010s. This was largely due to procedural uncertainties and jurisprudence of the ICJ that discouraged intervention. However, since 2019, there has been a marked increase in Article 63 interventions, especially in cases involving human rights and humanitarian law. This change reflects both a broader willingness of states to engage in international legal processes and a growing recognition of the ICJ as a forum for shaping treaty interpretation. Indeed, while ICJ decisions are only formally binding on the parties to the case (Article 59), the Court's interpretations have a broader legal effect. Article 63, which allows other states to participate in the interpretation process, promotes legal consistency by allowing states to take a more active role in the ICJ's proceedings. It thus gives third states the opportunity to protect their interests in the treaties to which they are party, without being directly party to the case.

The Article then turns to procedural matters. In order to intervene under Article 63, the state applying for intervention must be a party to the treaty in question and submit a written declaration within the time limit determined by the ICJ. Unlike Article 62, there is no requirement to prove a direct legal interest to intervene under Article 63. However, this freedom has its limits. The intervening state cannot express opinion on the merits of the dispute between the parties to the case. This does not remove the freedom of a state to politically support one of the parties in a case. For example, in *Ukraine v. Russia* case, as a result of Russia's objection to what it considered to be politically motivated interventions, the ICJ emphasized that as long as the intervention remained within legal limits, its role was to assess procedural admissibility, not to investigate the political motives of states applying to intervene. However, this study also warns of potential abuses. Massive interventions, especially when unilateral, can prolong the proceedings or indirectly pressure the ICJ. In recent cases, some declarations are more similar to political statements than technical

legal statements. While the Court has rejected challenges to such interventions, the author suggests that clearer guidelines may be needed to prevent strategic abuses and preserve the integrity of judicial processes.

A further issue mentioned in this article is whether a state could intervene under Article 63 solely based on the interpretation of foundational instruments like the UN Charter or the ICJ Statute. While theoretically possible, this study argues for a restrained approach to avoid politicization and overreach. Interventions should be allowed only when the treaty under interpretation is central to the dispute and the intervening state is a party to it. Building on these points, this study raises a doctrinal question: what is the legal effect of an ICJ interpretation on an intervening state? Article 63 stipulates that the intervenor is bound by the interpretation, but it remains debated whether this applies only to the specific case or extends to future ones. Some argue that intervention signals consent to future binding effects. Others find this problematic, as it would mean the intervenor is more bound than the actual disputing parties, contradicting the principle of state consent reflected in Article 59.

In conclusion, this study argues that Article 63 serves a vital purpose in the international legal system. It promotes consistency and transparency by allowing states to participate in the interpretation of treaties to which they are parties. However, as its use becomes more widespread in politically sensitive cases, the ICJ must ensure that this tool remains strictly bound by legal reasoning. Maintaining the balance between state participation and judicial restraint will be crucial to preserving Article 63 as a constructive instrument of international adjudication.

Giriş

Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Statüsü'nün¹ 62 ve 63. maddeleri tarafından öngörülen ve üçüncü devletlerin Divan önünde görülmekte olan davalara katılmalarına imkân veren müdahillik kurumu, uzun yıllar boyunca devletler tarafından nadiren kullanıldığı ve sınır uyuşmazlıklarına ilişkin davalarda -dolayısıyla çok teknik anlaşmazlıklarda- işletildiği için uluslararası hukuk kamuoyunun ve neşriyatının ilgisini yeterince çekmemiştir². Bu durumun yakın dönemde Divan önüne getirilen ve halen görülmekte olan üç uyuşmazlık vesilesi ile değiştiği görülmektedir.

Şöyle ki; 2019 yılında Gambiya tarafından 1948 Birleşmiş Milletler (BM) Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni (Soykırım Sözleşmesi) ihlâl ettiği iddiasıyla Myanmar aleyhine açılan davaya³ on bir devlet UAD Statüsü'nün 63. maddesi altında müdahillik beyanında bulunmuş, bu beyanların yedisi kabul edilmiş⁴, dördü ise henüz karara bağlanmamıştır⁵. 2022 yılında Ukrayna tarafından yine Soykırım

¹Charter of the United Nations (adopted 26 June 1945, entered into force 24 October 1945) 1 UNTS XVI, annex (Statute of the International Court of Justice).

²UAD önünde görülmekte olan davalara müdahillik kurumunu inceleyen eserler için bkz. Alina Miron and Christine Chinkin, "Article 62" and "Article 63" in Andreas Zimmermann, Christian Tams, Karin Oellers-Frahm and Christian Tomuschat (eds), *The Statute of the International Court of Justice, A Commentary* (Oxford University Press 2019) 2644 vd., 2727 vd.; Shabtai Rosenne, *The Law and Practice of the International Court, 1920-2005*, vol III (Martinus Nijhoff Publishers 1997) 1481 vd.; Hugh Thirlway, 'The Law and Procedure of the International Court of Justice 1960-1989: Part Thirteen' (2003) 74(1) *British Yearbook of International Law* 7, 23 vd.; John T Milther, 'Intervention in Proceedings before the International Court of Justice' in Leo Gross (eds), *The Future of the International Court of Justice*, vol II (Oceana Publications, Inc. 1976) 542, 550 vd.; Philip Jessup, 'Intervention in the International Court' (1981) 75(4) *American Journal of International Law* 903; Tania Licari, 'Intervention under Article 62 of the Statute of the ICJ' (1982) 8 *Brooklyn Journal of International Law* 267; Eduardo Jiménez de Aréchaga, 'Intervention under Article 62 of the Statute of the International Court of Justice' in Rudolf Bernhardt, Wilhelm Karl Geck, Günter Jaenicke, Helmut Steinberger (eds), *Völkerrecht als Rechtsordnung, internationale Gerichtsbarkeit, Menschenrechte: Festschrift für Hermann Mosler* (Springer 1983) 453; Taslim O Elias, 'The Limits of the Right of Intervention in a Case before the International Court of Justice' in *The International Court of Justice and some contemporary problems: Essays on international law*. (Springer 1983) 84; S Oda, 'Intervention in the ICJ, Articles 62 and 63 of the Statute' in Rudolf Bernhardt, Wilhelm Karl Geck, Günter Jaenicke, Helmut Steinberger (eds), *Völkerrecht als Rechtsordnung, internationale Gerichtsbarkeit, Menschenrechte: Festschrift für Hermann Mosler* (Springer 1983) 629; Christine Chinkin, 'Third Party Intervention before the International Court of Justice' (1986) 80 *American Journal of International Law* 495; D W Greig, 'Third Party Rights and Intervention before the International Court' (1992) 32 *Virginia Journal of International Law* 285; Christine Chinkin, *Third Parties in International Law* (Oxford University Press 1993) 147; Shabtai Rosenne, *Intervention in the International Court of Justice* (Martinus Nijhoff 1993); R S MacDonald & V Hughes, 'Intervention before the International Court of Justice' (1993) 5 *African Journal of International and Comparative Law* 1; Edvard Hambro, 'Intervention under Article 63 of the Statute of the International Court of Justice. Latest Developments' in *Studi in onore di Manlio Udina*. (Giuffrè 1975) 397.

³*Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar: 7 States intervening)*.

⁴Maldivler, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık.

⁵Slovenya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Belçika ve İrlanda.

Sözleşmesi'ni ihlâl ettiği gerekçesiyle Rusya aleyhine açılan davaya⁶ ise otuz üç devlet 63. madde uyarınca müdahillik beyanında bulunmuş, bu beyanların otuz ikisi Divan tarafından kabul edilmiştir⁷. Son olarak, Güney Afrika'nın İsrail aleyhine Soykırım Sözleşmesi'ni ihlâl ettiği iddiasıyla açtığı davaya⁸ aralarında Türkiye'nin de bulunduğu on devletin 63. madde uyarınca müdahillik beyanında bulunduğu⁹, Nikaragua'nın davaya 62. madde altında müdahil olma talebini Divan'a ilettiği, Filistin'in ve Belize'nin ise hem 62. madde hem 63. madde kapsamında başvuruda bulundukları bilinmektedir.

Uluslararası siyaset bakımından büyük önem arz ettiği yadsınamayacak bu davalar uluslararası hukuk bakımından da ilginç ve önemlidir. Zira UAD önünde görülen davalara müdahillik bundan beş altı yıl öncesine kadar devletler tarafından nadiren başvuru bir yol iken, bu üç davada kitlesel talepleri içeren bir yöntem haline gelmiştir. Türkiye'nin, tarihinde ilk defa, Divan önünde görülen bir davaya müdahillik beyanında bulunmuş olması meseleyi Türk uluslararası hukuk doktrini ve uygulayıcıları için de önemli kılmaktadır.

Yukarıdaki satırlarda ifade edildiği üzere, UAD önünde görülmekte olan davalara müdahillik kurumunun esasına ilişkin kurallar Divan'ın Statüsü'nün 62. ve 63. maddelerinde yer almaktadır. 62. maddenin düzenlediği müdahillik yöntemi, Divan önünde görülmekte olan bir davada verilecek kararın hukukî bir menfaatini etkileme ihtimalinin bulunduğu iddia eden üçüncü bir devletin, davaya taraf olarak veya taraf olmadan müdahil olma talebinde bulunabilmesini ifade etmektedir. Bu maddenin öngördüğü müdahillik yöntemi, üçüncü devletlere Divan önünde görülmekte olan bir davaya müdahil olma "hakkı" vermemekte, "talep" niteliğindeki müdahillik başvurusunun gerekli şartları sağlayıp sağlamadığını değerlendirmeyi ve talebi kabul edip etmemeyi Divan'ın takdirine bırakmaktadır. 63. maddenin öngördüğü düzenleme ise, çok taraflı bir uluslararası andlaşmanın uygulanması ve yorumlanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda, uyuşmazlığın doğrudan tarafı olmayan ancak andlaşmanın tarafı olan devletlerin andlaşma hükümlerinin ne şekilde yorumlanması gerektiğine ilişkin tutumlarını Divan'a iletme haklarını güvence altına almaktadır. 63. maddenin öngördüğü müdahillik, 62. maddede öngörülenin aksine, "hak" niteliğindedir¹⁰.

UAD Statüsü'nün 62. ve 63. maddelerinde öngörülen bu müdahillik yöntemleri tarihsel gelişimleri, hukukî nitelikleri ve öngördükleri şartlar bakımından birbirinden oldukça farklı teknik özellikler arz etmektedir. Bu iki müdahillik yolunun varlık sebepleri ve hizmet ettikleri amaçlar da birbirinden farklıdır. 62. maddenin öngördüğü müdahillik Divan'ın kararından hukuken etkilenebilecek üçüncü devletlerin somut ve bireysel çıkarlarını korumaya yönelik bir araçken, 63. maddede düzenlenen müdahillik, devletlerin taraf oldukları uluslararası andlaşmaların doğal koruyucuları olduğu varsayımına dayanmaktadır¹¹.

Bu çerçevede, tek bir makalede lâyıkıyla ele alınamayacak kadar etraflı bir inceleme gerektiren bu iki müdahillik yolunun iki ayrı makalede incelenmesine karar verilmiş ve bu çalışma 63. maddenin öngördüğü müdahillik yöntemine hasredilmiştir. 62. maddenin öngördüğü müdahillik kurumu bir başka "kardeş" çalışmanın konusunu teşkil etmektedir.

⁶*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*.

⁷Divan Letonya, Litvanya, Yeni Zelanda, Birleşik Krallık, Almanya, ABD, İsveç, Fransa, Romanya, İtalya, Polonya, Danimarka, İrlanda, Finlandiya, Estonya, İspanya, Avustralya, Portekiz, Avusturya, Lüksemburg, Yunanistan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Bulgaristan, Malta, Norveç, Belçika, Kanada, Hollanda, Slovakya, Slovenya, Güney Rum Kesimi ve Lihtenştayn tarafından yapılan müdahillik beyanlarından yalnızca ABD'nin beyanını kabul etmemiştir. Aşağıda bkz.; Polonya *Ukrayna / Rusya* davasına yalnızca UAD Statüsü'nün 63. maddesi altında katılma beyanında bulunmamış, Statü'nün 62. maddesi kapsamında da davaya müdahil olma izni talep etmiştir. Polonya'nın bu talebi henüz karara bağlanmış değildir.

⁸*Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*.

⁹Kolombiya, Libya, Meksika, İspanya, Türkiye, Şili, Maldivler, Bolivya, İrlanda ve Küba.

¹⁰*Case of the S. S. "Wimbledon" (Question of Intervention by Poland)* [1923] PCIJ, Series A, No. 1, 11, 12. Genel olarak bkz. George N. Barrie, 'Third-Party State Intervention in Disputes before the International Court of Justice: A Reassessment of Articles 62 and 63 of the ICJ Statute' (2020) 53 *Comparative and International Law Journal of Southern Africa* 1.

¹¹Miron and Chinkin (n 2) 2730, para 1.

Elinizdeki çalışma hem 63. maddenin öngördüğü müdahillik yönteminin hukukî özelliklerini ve bu yöneme başvurabilmek için gerekli olan koşulları incelemekte, hem de bu maddede düzenlenen müdahillik kurumuna başvuran devletlerin sayısındaki ciddi artış da göz önünde bulundurularak, bu kurumun karşılaşmakta olduğu veya karşılaşabileceği zorlukları irdelemeye çalışmaktadır. Bu çerçevede, 63. maddenin öngördüğü müdahillik yönteminin tarihsel ve kavramsal gelişimi üzerinde durulmakta, bu müdahillik hukukî özellikleri, işlevi ve sonuçları incelenmekte, başvuru şartları ve sınırları değerlendirilmekte ve müdahillik süreci ve davaya taraf olan devletler ve müdahil olan devletlerin sahip oldukları hak ve yükümlülükler irdelenmektedir.

I. 63. Madde Müdahillik'inin Tarihsel Gelişimi

Üçüncü devletlerin başka devletler arasında görülmekte olan davalara müdahil olabilecekleri yönündeki ilke, temelini uluslararası tahkim süreçlerinin düzenlenmesi çabalarında bulmaktadır¹². İlk olarak, Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün (*Institut de droit international*) 1875 yılında kabul ettiği Uluslararası Tahkim Prosedürü için Taslak Düzenleme'nin 16. maddesi "*Taraflar da hakemler de tahkim sözleşmesinde özel olarak yetkilendirilmedikçe ve üçüncü tarafın önceden rızası alınmadıkça, diğer devletleri veya üçüncü tarafları herhangi bir şekilde sürece dâhil edemezler. Üçüncü bir tarafın müdahilliği ancak tahkim sözleşmesini yapan tarafların rızasıyla kabul edilebilir*"¹³ şeklinde kaleme alınmıştır. Ardından, müdahillik kurumunu pozitif uluslararası hukuka 1899 tarihli Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne Dair Lahey Sözleşmesi'nin 56. maddesi "*tahkim kararı yalnızca tahkim sözleşmesini akdeden taraflar bakımından bağlayıcıdır. Uyuşmazlıkla ilgisi olmayan devletlerin de taraf olduğu bir andlaşmanın yorumlanması söz konusu olduğunda, uyuşmazlığın tarafı olan devletler akdettikleri tahkim sözleşmesini andlaşmanın diğer taraflarına bildirirler. Üçüncü devletlerin her biri davaya müdahil olma hakkına sahiptir. Bunlardan biri veya birkaçı bu haktan yararlanırsa, tahkim kararında yer alan yorum onlar için de eşit derecede bağlayıcı olur*" hükmünü benimsemiştir¹⁴. Bu hükmün ruhunu büyük ölçüde koruyan 1907 tarihli Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne Dair Lahey Sözleşmesi'nin 84. maddesi ise "*tahkim kararı, uyuşmazlığın tarafları dışında bağlayıcı değildir. Uyuşmazlıkla ilgisi olmayan devletlerin de taraf olduğu bir andlaşmanın yorumlanması söz konusu olduğunda, uyuşmazlığın tarafı olan devletler bütün imzacı devletleri zamanında bilgilendireceklerdir. Bu devletlerin her biri davaya müdahil olma hakkına sahiptir. Bunlardan biri veya daha fazlası bu haktan yararlanırsa, kararda yer alan yorum onlar için de eşit derecede bağlayıcı olur*" şeklinde kaleme alınmıştır¹⁵.

Görüldüğü üzere iki Lahey Sözleşmesi de müdahillik kurumunu *res judicata* (kesin hüküm) ilkesinden hareketle düzenlemiştir. Bu sözleşmeler tahkim kararlarının sadece tahkim sözleşmelerinin tarafları için bağlayıcı olacağını öngörmüş, çok taraflı uluslararası andlaşmalara dayanan uyuşmazlıklarda ise, uyuşmazlığın tarafı olmayan ve fakat andlaşmanın tarafı olan devletlerin, uyuşmazlık çözüm sürecine değil ama andlaşmanın yorumlanması sürecine -nihâî yorumun kendileri nezdinde bağlayıcı olacağını kabul etmeleri şartı ile- müdahil olabileceklerini hüküm altına almıştır. "Hususî müdahillik" olarak da isimlendirilen bu yol Uluslararası Daimî Adalet Divanı'nın (UDAD) ve UAD'nin Statüleri'nin 63. maddesinde öngörülebilecek olan

¹²Rosenne, *Intervention in the International Court of Justice* (n 2) 2.

¹³"Ni les parties, ni les arbitres ne peuvent d'office mettre en cause d'autres Etats ou des tierces personnes quelconques, sauf autorisation spéciale exprimée dans le compromis et consentement préalable du tiers. L'intervention spontanée d'un tiers n'est admissible qu'avec le consentement des parties qui ont conclu le compromis". *Projet de règlement pour la procédure arbitrale internationale*, 1 *Annuaire de l'Institut de droit international* (1877) 126, 131.

¹⁴Convention for the Pacific Settlement of International Disputes (adopted 29 July 1899, entered into force 4 September 1900) 1 *Bevans* 230, 187 CTS 410.

¹⁵1907 Convention for the Pacific Settlement of International Disputes (adopted 18 October 1907, entered into force 26 January 1910) UKTS 6 (1907), 1 *Bevans* 577, 205 CTS 233.

müdahillik yönteminin temelini teşkil edecektir¹⁶.

Bununla birlikte, müdahillik kurumu bu iki Statü'de *res judicata* (kesin hüküm) ilkesinden hareketle değil, bağımsız bir usûlî yöntem olarak düzenlenecektir. İlk defa UDAD Statüsü'nün hazırlık aşamasında gündeme gelen bu tercih, *res judicata* (kesin hüküm) ilkesinin uyuşmazlığa taraf olmayan devletlere sadece *post festum* (karardan sonra) koruma sağlıyor olmasıyla ve bu korumanın üçüncü devletler için yeterli addedilmeyebileceği gerçeğiyle açıklanmaktadır: üçüncü devletler, Divan önünde bir uyuşmazlığın görülmesi sırasında kendi hukukî menfaatlerini korumak ve verilecek karara etki edebilmek amacıyla müdahil olmayı (62. madde müdahillliği) veya kendilerinin de taraf olduğu bir uluslararası andlaşmaya ilişkin Divan tarafından yapılacak yorumlardan dolayı olarak etkilenebileceklerinden hareketle yorum sürecine katkıda bulunmayı (63. madde müdahillliği) isteyebileceklerdir¹⁷. UDAD Danışma Komitesi, buradan hareketle, birbirinden farklı bu iki muhtemel talebi, Lahey Sözleşmeleri'nin öngördüğü hükümleri de dikkate alarak, 62 ve 63. maddeler altında koruma altına almıştır¹⁸.

Bu çerçevede, 62. madde *"bir devlet, davadaki karardan etkilenebilecek hukukî nitelikte bir menfaati olduğunu görürse, davaya katılmak amacıyla Divan'a talepte bulunabilir. Bu talebi karara bağlamak Divan'a aittir"* şeklinde kaleme alınmıştır. Çalışmamızın konusunu teşkil eden müdahillik yöntemini öngören 63. madde uyarınca ise *"uyuşmazlığın taraflarından başka devletlerin taraf olduğu bir andlaşmanın yorumlanması söz konusu olduğunda, Yazman bu devletlere derhal durumu bildirir. Bu şekilde bilgilendirilen her devletin davaya müdahil olma hakkı vardır; ancak bu hakkını kullanırsa, kararda kabul edilen yorum, uyuşmazlığın tarafları için olduğu kadar kendisi için de bağlayıcı olacaktır"*¹⁹.

UDAD döneminde 63. maddede öngörülen müdahillik kurumunun işletilmesi yalnızca bir kere, 1923 yılında *Wimbledon* davasına müdahil olmak isteyen Polonya tarafından talep edilmiş²⁰ ve bu talep UDAD tarafından kabul edilmiştir²¹. Nitekim 63. maddeye yalnızca bir kere başvurulmuş olması nedeniyle bu alanda yerleşik bir uygulama oluşmamış ve uygulama kaynaklı herhangi bir sorun ortaya çıkmamıştır. Bu durumun da etkisiyle UAD Statüsü hazırlanırken 63. madde metninde herhangi bir değişikliğe gidilme ihtiyacı duyulmamış, metin aynen korunmuş ancak maddenin iki fıkraya ayrılmasına karar verilmiştir²².

UAD Statüsü'nün kabul edildiği 1945 yılından 2019 yılında başlayan toplu müdahillik "akımlarına" kadar 63. maddede öngörülen müdahillik yoluna başvuran devletlerin sayısının yine çok sınırlı sayıda kaldığı görülmektedir. Gerçekten de 2019 yılına kadar sadece üç devlet 63. maddeden kaynaklanan haklarını kullanarak müdahillik beyanında bulunmuş²³, bu durum müdahillik ilişkin doktrinin ancak 1970'lerden sonra

¹⁶Uluslararası hukukta hususî müdahillik kurumu (63. madde müdahillliği), genel müdahillik yönteminden (62. madde müdahillliği) daha eskiye dayanmaktadır. Bunun temel sebebi, kurulduğu dönemde devletlerin UAD'ye kamusal bir yargılama faaliyeti işlevi yüklemekten ziyade, egemen eşitler arasında rızaya dayalı bir yargısal uyuşmazlık çözüm işlevi atfetmek istemeleri ve bu çerçevede uyuşmazlıkların çözüm sürecini üçüncü tarafların müdahalesine kapatmayı tercih etmiş olmalarıdır. Çok taraflı andlaşmaların yeknesak yorumlanması isteği ise devletlerin üzerinde anlaşabildiği "kamusal" bir istisna olarak tezahür etmiş ve hususî müdahillik genel müdahillik kurumundan önce ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Robert Kolb, *The International Court of Justice* (Hart Publishing 2013) 695-696; Manley Hudson, *The Permanent Court of International Justice, 1920-1924. A Treatise* (New York 1943) 422.

¹⁷Kolb (n 16) 694-695.

¹⁸Rosenne, *Intervention in the International Court of Justice* (n 2) 23; Miron and Chinkin (n 2) 2733.

¹⁹Statute for the Permanent Court of International Justice provided for by Article 14 of the Covenant of the League of Nations (1921) *League of Nations Treaty Series* 6, 391-413.

²⁰Declaration of intervention by Poland in the *Case of the S. S. "Wimbledon"* (Question of Intervention by Poland) [1923] PCIJ, Series A, No. 1.

²¹*Case of the S. S. "Wimbledon"* (n 10) 11 vd.

²²Miron and Chinkin (n 2) 2733-2734, para 7.

²³Declaration of intervention by the Government of Cuba in *Haya de la Torre Case (Colombia v. Peru)* (Judgment) [1951] ICJ Rep 71, Declaration of intervention by New Zealand in *Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening)* (Judgment) [2014] ICJ Rep 226; Declaration of intervention of the Republic of El Salvador in *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* (Judgment) [1986] ICJ Rep 14. El Salvador'un *Nicaragua* davasına müdahil olmak için yaptığı beyan dışındaki üç beyan Divan tarafından kabul edilmiştir.

Divan'ın verdiği az sayıda karar ışığında yavaş ve sınırlı bir biçimde gelişmesi sonucunu doğurmuştur²⁴. Robert Kolb, BM döneminde 63. maddeyi öne sürerek müdahillik beyanında bulunan devlet sayısındaki bu azlığın ve müdahillik kurumunun doktriner gelişiminin yavaşlığının nedenlerini şu ifadelerle açıklamaktadır:

“İlk olarak, devletler, kendilerine ait belirli bir hukukî menfaatin söz konusu olduğunu düşündüklerinde bile, diğer devletlerin uyuşmazlıklarına müdahil olmaya pek meyilli değillerdi -egemenlik hakları ve uzlaşmacılık gelenekleri ağır basmaktaydı. (...) (U)sûle ilişkin belirsizlikler, devletleri kısıtlayan ek bir unsurdu. İkinci olarak, Divan uzun bir süre boyunca müdahilliği engelleyen bir içtihat benimsedi. Divan üçüncü devletlerin, önündeki davalara erişimini kolaylaştırmaktan ziyâde, davanın taraflarının ‘mahremiyetini’ dış müdahalelere karşı korumakla ilgilendi. Adaletin tecellisi açısından bakıldığında Divan, üçüncü devletlerin hukukî menfaatlerini dikkate alma fırsatının yanı sıra davaya daha kapsamlı ve küresel bir bakış açısı kazandırdığı gerekçesiyle yeni müdahillerin müdahalesini memnuniyetle karşılamak yerine, yeni müdahillerin sahneye çıkmasından kaynaklanabilecek herhangi bir karmaşadan ve yargılamada yaşanabilecek gecikmelerden kaçınmayı tercih etti”²⁵.

Bu durumun zaman içinde büyük bir değişime uğradığı, devletlerin UAD Statüsü'nün 63. maddesinde öngörülen müdahillik yöntemine 1990'lı yıllardan itibaren daha sık başvurdukları görülecektir. Divan da hali-hazırda görmekte olduğu davalara yönelik müdahillik taleplerini eskiye nazaran daha “liberal” bir yaklaşımla değerlendirmektedir.

II. Müdahillik Kurumunun Temel İşlevleri

Bilindiği üzere, uluslararası hukukta zorunlu yargı mercii ilkesi bulunmamakta ve emsale bağlı olma (*stare decisis*) ilkesi uygulanmamaktadır. Bu çerçevede, devletler sadece yargı yetkisini açık bir biçimde kabul ettikleri uluslararası yargı mercilerinin yargılama faaliyetlerinin sonuçları ile bağlıdır ve yargı mercileri, verecekleri kararlarda, önceki benzer uyuşmazlıklarda verdikleri kararlardan ayrılmama yükümlülüğü altında değildir. Bununla birlikte, UAD'nin içtihadının belli bir tutarlılık arz ettiği ve bir uluslararası hukuk normuna ilişkin yorumlarının müteakip davaların çözülmesine ve uluslararası karar alma süreçlerine etki ettiği bilinmektedir. Başka bir ifade ile, Divan'ın kararları ve tavsiye niteliğindeki görüşleri *res interpretata* (andlaşma yorumunun bağlayıcı olması) etkisini haizdir.

UAD Statüsü'nün 63. maddesinde öngörülen müdahillik yönteminin temel işlevi, Divan kararlarının sahip olduğu bu hukukî etkiyi de göz önünde bulundurarak, bir uluslararası hukuk normuna ilişkin farklı yorumların Divan'ın karar alma süreci sırasında dile getirilmesinin ve mümkün olduğunca yeknesak bir yorumun benimsenmesinin sağlanmasıdır²⁶. Bu bakımdan, 63. maddenin hukukî belirlilik ilkesinin pekişmesine katkıda bulunarak uluslararası kamu düzeninin gözetilmesine de katkıda bulunduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Zira, bir uluslararası hukuk normunun yorumlarından birinin hâkim yorum teşkil ederek çok sayıda devlet nezdinde bağlayıcı hale gelmesi hem hukukun uyumlaştırılmasına katkıda bulunmakta hem de ileride doğacak uyuşmazlıklar için ön alıcı bir işlev görmektedir²⁷.

Mudahillik kurumunun bir diğer işlevi üçüncü devletlerin Divan önünde görülmekte olan davalarda kendi hukukî menfaatlerini koruyacak hukukî argümanlar ileri sürebilmelerini sağlamaktır; ki bu hem 63. madde

²⁴ Kolb (n 16) 697.

²⁵ Kolb (n 16) 698.

²⁶ Miron and Chinkin (n 2) 2730-2731, para 2.

²⁷ Kolb (n 16) 700.

hem 62. madde altında gerçekleştirilen müdahillikler için geçerlidir. Bu çerçevede, müdahillik kurumu üçüncü devletlerin haklarının korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Nitekim müdahillik, Divan önündeki davanın taraflarından birinin lehine veya aleyhine yapılamaz; egemen eşitlik ilkesi ışığında, bir devletin bir davaya bir başka devletin hukukî menfaatinin koruyacak şekilde müdahil olmasının önü kapatılmıştır. Bunun doğal bir sonucu da uluslararası hukukta “zorunlu müdahillik” kurumunun bulunmaması yani bir devletin, hukukî menfaatinin etkilenme ihtimalinin bulunması durumunda dahi, bir davaya müdahil olmaya zorlanamayacak olmasıdır²⁸.

Mudahillik kurumunun işlevlerinin beraberinde getirdiği önemli bir sonuç bu kurumun yalnızca Divan'ın çekışmeli yargı faaliyetleri bakımından işletilebilmesi, devletlerin Divan'ın danışma görüşü verme sürecine müdahil olmalarının mümkün olmamasıdır. Bununla birlikte, UAD Statüsü'nün 66. maddesi, Divan'dan danışma görüşü istenmesi durumunda, bu istemin Divan önünde dava açma hakkına sahip olan bütün devletlere hemen bildirileceğini ve bu devletlerden ve uluslararası örgütlerden danışma görüşüne konu olan sorunla ilgili bilgi verebilecek olanların belli bir süre içinde yazılı açıklamalarını Divan'a iletebileceğini öngörmektedir. Böylece, Divan'ın danışma görüşü verme sürecine müdahil olmaları mümkün kılınmayan devletlerin, söz konusu görüşe ilişkin fikirlerini beyan etmelerine imkân tanındığı görülmektedir²⁹.

Bu noktada müdahillik kurumunun yalnızca devletler tarafından kullanılabileceğinin, uluslararası örgütlerin Divan önünde görülen davalara müdahil olma hakkına sahip olmadıklarının altının çizilmesinde fayda vardır. Bununla birlikte, Divan İç Tüzüğü'nün 43. maddesinde 2005 yılında yapılan değişiklikle, bir uluslararası örgütün, tarafı olduğu bir andlaşmanın yorumlanmasını gerektiren bir uyuşmazlıkta, görüşlerini Divan ile paylaşabilmesinin önünü açan bir düzenleme yapılmıştır³⁰.

III. 63. Madde Müdahillüğünün Kapsamı ve Hukukî Özellikleri

Bir uluslararası hukuk normuna ilişkin farklı yorumların Divan'ın karar alma süreci sırasında dile getirilmesinin ve mümkün olduğunca yeknesak bir yorumun benimsenmesinin sağlanması amacını güden 63. madde müdahillüğü -tıpkı 62. madde müdahillüğü gibi- arızî bir niteliğe sahiptir. Daha açık bir ifade ile, UAD önünde görülmekte olan davalara müdahillik talebinin ve sürecinin akıbeti, talep bu iki maddeden hangisine dayanılarak yapılmış olursa olsun, esas uyuşmazlığa bağlıdır; ki müdahillik kurumuna ilişkin usûlî ilkelerin Divan İç Tüzüğü'nün³¹ “Arızî İşlemler / Muameleler” (*Incidental Proceedings*) başlığı altında düzenlenmiş olması bu tespiti teyit etmektedir. Dolayısıyla, Divan önünde görülmekte olan bir davaya müdahil olmak isteyen devlet müdahillik sürecinde asıl uyuşmazlık bakımından çizilen sınırların dışına çıkamayacaktır. Bu çerçevede, müdahil devlet yargılama sırasında yeni bir uyuşmazlık teşkil edebilecek veya ilgili uyuşmazlığın nevini genişletecek ve/veya değiştirecek nitelikte iddialar ileri süremeyecektir. Müdahillüğün arızî nitelikte olması, Divan'ın, önüne getirilen uyuşmazlıkta yargı yetkisi olmadığına karar vermesi, davayı kabul edilemez bulması veya sürecin davanın taraflarınca sona erdirilmesi hallerinde müdahillik sürecinin kendiliğinden sona ermesi sonucunu da doğuracaktır.

²⁸ *Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador / Honduras), Application to Intervene (Judgment)* [1990] ICJ Rep 92, 134-135, para 99.

²⁹ *Applicability of Article VI, Section 22, of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations (Advisory Opinion)* [1989] ICJ Rep 177, 178, para 3; *Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights (Advisory Opinion)* [1999] ICJ Rep 62, 64, para 3. Farklı bir görüş için bkz. Juan José Quintana, *Litigation at the International Court of Justice Practice and Procedure* (Brill / Nijhoff 2015) 932.

³⁰ İç Tüzük'ün 43. maddesinin 2. fıkrası uyarınca “bir uluslararası örgütün taraf olduğu bir andlaşmanın yorumlanmasının söz konusu olduğu bir davada, Divan, Yazmanın söz konusu uluslararası örgütü bilgilendirip bilgilendirmemesi gerektiğini göz önünde bulundurur. Yazmanın bilgilendirdiği her uluslararası örgüt, davada yorumlanması gereken andlaşmanın belli hükümleri hakkında görüşlerini sunabilir”. Bu hususta bkz. Quintana (n 29) 936.

³¹ Rules of Court (adopted on 14 April 1978, entered into force on 1 July 1978) <<https://www.icj-cij.org/rules>> Erişim Tarihi 27 Mayıs 2025.

Divan, müdahillik kurumunun arızî bir nitelik arz ettiğini Yeni Zelanda ve Avustralya'yı Fransa ile karşı karşıya getiren *Nükleer Denemeler* davalarında Fiji'nin müdahillik taleplerini değerlendirirken açıkça ifade etmiştir³². Bu davalara konu olan uyuşmazlığın temelinde “Fransa’nın, 1966 yılında, Polinezya’da nükleer denemeler yapmaya yönelik geliştirdiği geniş çaplı program bulunmaktadır. Söz konusu programa Fransa içindeki bazı grupların yanı sıra üçüncü devletler ve özellikle bölgeye yakın konumda bulunan Yeni Zelanda ve Avustralya tepki göstermiştir. Ancak Yeni Zelanda ve Avustralya, Fransa’nın yapacağı nükleer denemelerin sadece insanlığın geleceğini ve bitki örtüsünü tehlikeye atacak denemeler olmadığını, aynı zamanda uluslararası hukuka aykırı olduğunu iddia ederken, Fransa, nükleer denemelerinin hiçbir uluslararası hukuk kuralını ihlâl etmediğini savunmuştur. Uyuşmazlık, 9 Mayıs 1973 tarihinde, Yeni Zelanda ve Avustralya tarafından Uluslararası Adalet Divanı önüne getirilmiştir”³³. Fiji söz konusu davalara UAD Statüsü’nün 62. maddesine dayanarak müdahil olma kararı almış ve bu yöndeki talebini 18 Mayıs 1973’te Divan’a iletmıştır³⁴. Ancak Fransa, Fiji’nin müdahillik başvurusunu “Divan’ın somut olayda yargı yetkisinin bulunduğunu varsayarak” yapılması gereken zamandan daha önce yaptığını, oysa Divan’ın davayı görmeye yetkili olmadığını ve davanın bu gerekçeyle reddedilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Divan ise 12 Temmuz 1973 tarihli kararlarında müdahillik başvurularını reddetmemiş ancak yargı yetkisi meselesi çözülene kadar müdahillik taleplerini değerlendirmeyi ötelemiştir³⁵. Bununla birlikte, Adalet Divanı uyuşmazlığa dair kararını vermeden önce Fransa nükleer denemelerine son vereceğini taahhüt etmiş ve bu taahhüt Divan tarafından bağlayıcı addedilmiştir³⁶. Bu çerçevede, davaların konusuz kaldığına ve sona erdiğine hükmeden Divan, 20 Aralık 1974 tarihindeki kararları ile Fiji’nin müdahillik taleplerinin de kendiliğinden sona erdiğine hükmetmiştir³⁷. Her ne kadar bu uyuşmazlıkta Fiji’nin müdahillik talebi UAD Statüsü’nün 62. maddesi altında yapılmış olsa da Divan’ın değerlendirmesinin tüm müdahillik kurumuna ve kurumun arızî niteliğine binaen yapıldığı göz önüne alındığında, 63. madde müdahillikleri bakımından da geçerli olduğu açıktır.

63. maddenin düzenlediği müdahillik kurumunun kendi doğasına bağlı hususî özelliklere gelince; öncelikle, 63. madde müdahillik kurumunun varlık sebebi devletlere taraf oldukları çok taraflı uluslararası andlaşmaların hükümlerine ilişkin hukukî görüş ve yorumlarını sunma imkânı sağlamaktır. Bu çerçevede, Divan önünde görülmekte olan bir davaya 63. maddeye dayanarak müdahillik beyanında bulunan devletin davanın esasına ilişkin herhangi bir değerlendirme veya nitelendirmede bulunması mümkün değildir. Başka bir ifade ile, müdahillik hakkı sadece uyuşmazlığa konu olan çok taraflı uluslararası andlaşmanın ilgili hükümlerinin nasıl yorumlanacağına dair görüş bildirmekle sınırlıdır³⁸.

Bu ilkenin yakın zamanda Ukrayna’nın Rusya aleyhine açtığı davada gündeme geldiği görülmektedir. Bilindiği üzere Ukrayna, Rusya’nın 24 Şubat 2022’de ülkesi üzerinde kuvvet kullanmaya başlamasından iki gün sonra Rusya’nın Soykırım Sözleşmesi’ni ihlâl ettiği gerekçesi ile UAD’ye başvurmuş ve sözleşmenin ihlâli nedeni ile Rus devletinin uluslararası sorumluluğunun doğduğunu ileri sürmüştür³⁹. Çok sayıda devlet söz

³²*Nuclear Tests (Australia v. France)* (Judgment) [1974] ICJ Rep 253; *Nuclear Tests (New Zealand v. France)* (Judgment) [1974] ICJ Rep 457.

³³Ceren Zeynep Pirim, ‘Uluslararası Hukukta Tek Taraflı Sözvermenin Bağlayıcı Niteliği’ (2013) 9 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 117, 125-126.

³⁴Application by the Government of Fiji for Permission to Intervene under the terms of Article 62 of the Statute in the *Case concerning Nuclear Tests (New Zealand v. France)*; Application by the Government of Fiji for Permission to Intervene under the terms of Article 62 of the Statute in the *Case concerning Nuclear Tests (Australia v. France)*.

³⁵*Nuclear Tests (Australia v. France)*, Application to Intervene (Order of 12 July 1973) ICJ Rep 320, 321.

³⁶*Nuclear Tests (Australia v. France)* (n 32) para 41; *Nuclear Tests (New Zealand v. France)* (n 32) para 44.

³⁷*Nuclear Tests (Australia v. France)*, Application to Intervene (Order of 20 December 1974) [1974] ICJ Rep 530, 531; *Nuclear Tests (New Zealand v. France)*, Application to Intervene (Order of 20 December 1974) [1974] ICJ Rep 535, 536.

³⁸*Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan)*, Declaration of Intervention of New Zealand (Order of 6 February 2013) ICJ Rep 3, para 7.

³⁹Application Instituting Proceedings filed in the Registry of the Court on 26 February 2022, *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*.

konusu davaya müdahil olma beyanında bulunmuş ancak Rusya bu devletlerin, müdahillik beyanlarında, uluslararası hukukun yorumlanması amacının ötesine geçerek davanın esası ile ilgili yorumlarda bulunduklarını ve taraf tuttuklarını ileri sürmüş, bu gerekçeyle beyanların Divan tarafından kabul edilmemesi gerektiğini belirtmiştir⁴⁰. Rusya'nın bu itirazını değerlendiren ve reddeden Divan ise, beyanların genelinin 63. madde müdahilliklerinin teknik sınırlarına riayet ettiğini ve somut olayda uyuşmazlığın konusunu teşkil eden Soykırım Sözleşmesi'nin hükümlerinin yorumlanmasına odaklandığını, bunun ötesine geçen kısım ve yorumların varlığının başlı başına müdahillik beyanının reddedilmesine sebebiyet vermeyeceğini, bununla birlikte söz konusu kısım ve yorumların yargılama sürecinde Divan tarafından dikkate alınmayacağını ifade etmiştir⁴¹.

Bu noktada, üçüncü devletlerin, Divan önünde görülmekte olan bir davaya, söz konusu davada BM Şartı⁴², Şart'ın ayrılmaz parçasını teşkil eden UAD Statüsü ve UAD İç Tüzüğü'nün yorumlanmasının mevzu bahis olacağından hareketle, 63. maddeye dayanarak müdahil olup olamayacağı meselesi üzerinde de durulması gerekir⁴³. Zira günümüzde çok sayıda uyuşmazlıkta yalnızca çok taraflı andlaşmaların değil, aynı zamanda -kendileri de çok taraflı andlaşmalar olan- BM Şartı'nın ve UAD Statüsü'nün hükümlerinin yorumlanması gündeme gelmektedir. Örneğin *Ukrayna / Rusya* davasında, 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi'nin belli başlı hükümlerinin yanı sıra, UAD Statüsü'nün 63. maddesinin ve UAD İç Tüzüğü'nün 82. maddesinin nasıl yorumlanacağı da -örneğin ilk itiraz aşamasında müdahillik başvurusunun yapılmasına cevaz veren bir yorumun benimsenip benimsenmeyeceği- hukukî bir mesele olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, üçüncü bir devletin Divan önünde görülmekte olan bir davaya sadece bu maddelerin yorumlanmasına ilişkin olarak müdahil olması mümkün müdür? Veya Soykırım Sözleşmesine taraf olmayan bir devlet, sırf BM üyesi olduğu için UAD Statüsü'nün ve İç Tüzüğü'nün uygulanmasına ilişkin yorumlarını beyan olarak sunabilecek midir?

Henüz hiçbir devletin bu tür bir girişimi olmamış ve mesele teorik bir tartışmadan öteye geçememiş ise de kanaatimiz Divan'ın bu yöndeki olası teşebbüslere mesafeli yaklaşacağı ve yaklaşması gerektiği yönündedir. Zira örneğin Soykırım Sözleşmesi'ne taraf dahi olmayan bir devletin, Soykırım Sözleşmesi'nden kaynaklanan bir uyuşmazlıkta BM Şartı'nın da yorumlanması gerektiğinden yola çıkarak ve Şart'ın taraflarından biri olduğunu ileri sürerek sadece Şart'ın ilgili hükmü ile ilgili yorumlarını beyan edebilmesine kayıtsız şartsız cevaz verilmesi, müdahillik kurumunun yukarıdaki satırlarda aktarılan temel işlevleri ile çelişecektir. Oysa ihtiyatlı bir tutum benimsenmeli, 63. maddede öngörülen müdahillik yönteminin kapsamı gereğinden fazla genişletilmemeli ve uyuşmazlığın temelini teşkil eden uluslararası andlaşmadan başka bir andlaşmanın dava sürecinde uyuşmazlığın tâlî veya destekleyici unsuru olarak ortaya çıktığı hallerde bu ikinci andlaşmanın yorumuna ilişkin müdahillik talepleri reddedilmelidir. Nitekim Divan'ın, son dönemlerde önüne getirilen uyuşmazlıklarda kullandığı ifadeler, herhangi bir devletin bu yönde bir girişimde bulunması durumunda bu tür bir yaklaşımı benimseyeceğinin işaretlerini taşımaktadır. Örneğin Divan *Ukrayna / Rusya* ve

⁴⁰*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, The Russian Federation's Written Observations on the Written Observations Submitted by Australia, Austria, Belgium, Bulgaria, Canada and the Netherlands, Croatia, Cyprus, the Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Malta, New Zealand, Norway, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, The United Kingdom, The United States, 24 March 2023, paras 9-22; The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by Belgium, Bulgaria, Cyprus, Liechtenstein, Malta, Canada and the Netherlands, Norway, Slovakia and Slovenia, 30 January 2023, 10-23; The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by Croatia and the Czech Republic, 16 December 2022, 9-18; The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by Australia, Austria, Denmark, Estonia, Finland, Greece, Ireland, Luxembourg, Portugal and Spain, 15 November 2022, 9-20; The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by France, Germany, Italy, Latvia, Lithuania, New Zealand, Poland, Romania, Sweden, the United Kingdom and the United States, 17 October 2022, 9-20.

⁴¹*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, Admissibility of the Declarations of Intervention (Order of 5 June 2023) ICJ Rep 354, para 84. Benzer bir değerlendirme için bkz. *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)* (Order of 3 July 2024), paras 37-45.

⁴²Charter of the United Nations (adopted 26 June 1945, entered into force 24 October 1945) 1 UNTS XVI.

⁴³Kolb (n 16) 735; Quintana (n 29) 932 vd.

Gambiya / Myanmar davalarına yapılan müdahillik beyanlarında Soykırım Sözleşmesi'nden başka bazı uluslararası hukuk kural ve ilkelerine yapılan atıfların yalnızca Sözleşme hükümlerinin yorumunu ilgilendirdiği ölçüde ve Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 31. maddesinin 3(c) fıkrasında kodifiye edilen andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin teamül normlarına uygun olarak değerlendirileceğini belirtmiştir⁴⁴.

63. maddenin düzenlediği müdahillik kurumunun kendi doğasına bağlı bir diğer özellik, bu maddeye dayanılarak yapılan müdahillik beyanlarında -62. madde altında yapılan müdahillik taleplerinden farklı olarak- devletlerin, müdahil olmak istedikleri davada verilecek olan karardan etkilenebilecek özel bir hukukî menfaatlerinin bulunduğunu kanıtlamalarına gerek olmamasıdır. Zira 63. madde müdahilliği, bir devletin, tarafı olduğu çok taraflı bir uluslararası andlaşmanın hükümlerinin “doğru” ve “yeknesak” bir biçimde yorumlanmasında menfaat sahibi olduğu ve buradan hareketle bu andlaşmanın yorumuna ilişkin görüşlerini ifade etme hakkının bulunduğu üzerine kuruludur⁴⁵. Başka bir ifade ile, 63. maddenin temelinde, Divan önünde görülmekte olan bir davanın tarafı olmayan üçüncü devletlerin, davanın konusunu teşkil eden ve tarafı oldukları çok taraflı bir andlaşmanın yorumlanmasında söz sahibi olma ve Divan'ı etkilemeye çalışma hakkı bulunmaktadır. Bu nedenledir ki; üçüncü bir devletin Divan önünde görülen bir davaya 63. madde altında müdahil olması maddede bir “hak” şeklinde tanımlanmış⁴⁶ ve müdahilliğin, devletin Divan'a ilettiği bir “beyan” ile gerçekleştirilmesi usûlü kabul edilmiştir⁴⁷.

Oysa, UAD Statüsü'nün 62. maddesi üçüncü devletlere Divan önünde görülmekte olan bir davaya müdahil olma “hakkı” vermemektedir. Bu madde, müdahillik başvurularının bir “talep” olarak Divan'a iletilmesi üzerine kuruludur. Müdahillik talebinin kabulü, talepte bulunan devletin davada verilecek karardan etkilenebilecek bireysel ve hususî bir hukukî menfaatinin, meşru bir amacının ve -taraf olarak müdahillik talepleri bakımından- davanın tarafları ile arasında bir yargı yetkisi bağının (*jurisdictional link*) bulunduğunu ispatlayabilmesine bağlıdır⁴⁸. Divan bu ilkeyi şu ifadelerle açıklamaktadır: “Statü'nün 63. maddesinin aksine, üçüncü bir devletin 62. madde uyarınca davaya müdahil olmaya yönelik bir hakkı yoktur. Söz konusu devletin, Divan'ın ana davada vereceği karardan etkilenebilecek hukukî nitelikte bir menfaati olduğunu düşünmesi, ipso facto bu davalara müdahil olma hakkına sahip olması için yeterli değildir. Nitekim 62. maddenin 2. fıkrası, Divan'ın, kendisine sunulan unsurlar temelinde, müdahillik talebi hakkında karar verme ayrıcalığını açıkça tanımaktadır”⁴⁹.

63. madde müdahilliğinin sonuçlarına gelince; UAD önünde görülmekte olan bir davaya 63. maddeye dayanarak müdahil olan devlet Divan'ın davanın konusunu teşkil eden uluslararası andlaşmaya ilişkin benimsediği yorumla bağlı olacaktır. Bu noktada, müdahil devletin Divan'ın vereceği kararın bütünü ile değil, sadece yapmış olduğu müdahillik beyanının konusuyla ilgili kısımlarıyla bağlı olacağının altının çizilmesi gerekir. Daha açık bir ifade ile, Divan'ın vereceği karar müdahil devlet bakımından *res judicata* teşkil etmeyecektir; dolayısıyla kararın müdahil devlet aleyhine bağlayıcı bir hüküm olarak ileri sürülebilmesi mümkün değildir. Müdahil devlet uyuşmazlığın konusu olan çok taraflı andlaşmanın hangi hükümlerine ilişkin yorum

⁴⁴*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Admissibility of the Declarations of Intervention* (n 41) para 84; *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)* (n 41) para 45.

⁴⁵*Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya / Malta), Application to Intervene* (Judgment) [1984] ICJ Rep 3, 40, 43, 46.

⁴⁶James Crawford, *State Responsibility. The General Part* (Cambridge University Press 2013) 651.

⁴⁷*Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)* (n 41) para 35.

⁴⁸62. maddenin öngördüğü müdahillik yöntemi “takdiri müdahillik” (*discretionary intervention*) olarak adlandırılırken 63. maddede düzenlenen müdahillik yolu “hak olan müdahillik” (*intervention as a right*) olarak adlandırılmaktadır. Bu terminolojinin uluslararası içtihat da kullanıldığı bilinmektedir. Bkz. *Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan), Declaration of Intervention of New Zealand* (Order of 6 February 2013), Separate Opinion of Judge Cançado Trindade [2013] ICJ Rep 3, 14, 23, para. 24.

⁴⁹*Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), Application by Honduras for Permission to Intervene* (Judgment) [2011] ICJ Rep 420, 433-434, para 35.

ve beyanda bulunmuşsa, Divan'ın sadece bu hükümlere ilişkin nihâî yorumu ile bağlı olacaktır⁵⁰.

Bu noktada, UAD Statüsü'nün 63. maddesinin, Statü'nün 59. maddesi ile birlikte okunduğunda, henüz çözüme kavuşmamış önemli bir tartışmanın odağında bulunduğunu da belirtmek gerektir. Şöyle ki; 59. madde, Divan'ın kararlarının sadece taraflar nezdinde ve ilgili dava bakımından bağlayıcı olacağını belirtmekte, 63. madde ise kararların “*uyuşmazlığın asıl tarafları için olduğu kadar müdahil devletler bakımından da bağlayıcı olacağını*” öngörmektedir. Müdahil devlet de kararla uyuşmazlığın tarafları kadar bağlıysa ve karar uyuşmazlığın tarafları için sadece o dava özelinde bağlayıcı ise, Divan'ın yorumu müdahil devlet için de sadece söz konusu dava özelinde mi bağlayıcı kabul edilecektir? Başka bir ifade ile, ileride gerek uyuşmazlığın taraflarıyla gerek diğer devletlerle aynı andlaşma hükmünün yorumlanmasını gerektirecek bir uyuşmazlıkta Divan'ın yorumu müdahil devlet bakımından bağlayıcı addedilmeyecek midir?⁵¹

Bu yönde bir yorumun 63. madde müdahillliğini herhangi bir etki doğurmaktan alıkoyarak âdeta kadük hale getirmesi ve uyuşmazlığın konusunu teşkil eden uluslararası andlaşma hükümlerinin yeknesak bir biçimde yorumlanması amacına hâle getirmesi kaçınılmazdır. Bununla birlikte, aksi yönde bir yorumun kabulü de hukukî bir tutarsızlığa yol açmaktadır: Divan'ın bir davada verdiği hüküm ve yaptığı yorum, 59. madde uyarınca davanın tarafı olan devletler bakımından yalnızca söz konusu dava kapsamında bağlayıcı iken, davaya 63. madde altında müdahil olan devletler bakımından gelecekteki başka uyuşmazlıklarda da bağlayıcı olacaktır. Oysa Divan kararlarının davaya müdahil olan devletler nezdinde davanın asıl taraflarından daha fazla sonuç doğurması hukuk mantığını zorlayan bir sonuçtur.⁵²

Uluslararası hukukta uyuşmazlıkların çözümünün rızaya dayalı bir nitelik taşıdığından hareket eden bir görüş bu sonucu hukuk mantığı bakımından sıkıntılı görmemektedir. Bu görüş uyarınca, devletler Divan önünde görülmekte olan bir davaya 63. madde altında müdahil olma beyanında bulunduklarında söz konusu davada verilecek olan kararla gelecekte de bağlı olmayı kabul etmektedir; oysa davanın tarafı olan devletler için bu yönde bir bağlayıcılık ancak buna açık bir rıza göstermeleri durumunda söz konusu olabilir⁵³.

Diğer bir görüş ise Divan kararlarının davaya müdahil olan devletler nezdinde davanın asıl taraflarından daha fazla sonuç doğurmasının her koşulda hukuk mantığına ters düşeceğini belirtmekte ve Divan'ın davada kabul edeceği nihâî yorumunun hem davanın tarafları hem de davaya müdahil devletleri gelecekteki uyuşmazlıklar bakımından bağlayıcı kabul edilmesi gerektiğini öne sürmektedir⁵⁴.

Bu görüşü eleştiren diğer bazı yazarlara göre ise Divan'ın üçüncü bir devletin müdahillik başvurusu yapmadığı bir davada kabul ettiği yorumun davanın tarafları için gelecekte de bağlayıcı kabul edilmesi UAD Statüsü'nün 59. maddesi ile çelişecektir.⁵⁵ Bu yazarlara göre, Divan'ın bir davada benimsediği yorumun davanın taraflarını sadece davaya müdahillik başvurusu yapılmış olması halinde bağlayacağını kabulü, üçüncü bir devletin bir uyuşmazlığın tarafı olan devletler nezdinde bu devletlerin rızasını almadan sonuç doğurabilmesi anlamına gelecektir. Bu nedenle, 59. madde Divan kararlarının yalnızca operatif kısmı bakımından sonuç doğuracak şekilde anlaşılmalı ve Divan'ın benimsediği yorumla sınırlı olarak uygulanmalıdır. Başka bir ifade ile, Divan'ın uyuşmazlığı ne şekilde sonuca bağladığı uyuşmazlığın tarafları için sadece o dava özelinde bağlayıcı olacakken, Divan'ın sonuca ulaşırken benimsediği yorumlar tarafları gele-

⁵⁰Kolb (n 16) 741; Miron and Chinkin (n 2) 2761-2762.

⁵¹Kolb (n 16) 741; Quintana (n 29) 956, 957.

⁵²Jan Hendrik Willem Verzijl, *The Jurisprudence of the World Court: A case by case Commentary*. No. 2-3 (Brill Archive, 1965) 21.

⁵³Kolb (n 16) 741. Bkz. *Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan)*, Declaration of Intervention of New Zealand (Order of 6 February 2013) [2013] ICJ Rep 3, Declaration of Judge Gaja, 41-42.

⁵⁴Kolb (n 16) 741; Verzijl (n 52) 115; M Al-Qahtani, 'The Status of Would-Be Intervening States before the International Court of Justice and the Application of Res Judicata' (2003) 2 Law and Practice of International Courts and Tribunals 269, 292.

⁵⁵Miron and Chinkin (n 2) 2763.

cekteki uyuşmazlıklarda da bağlamalıdır⁵⁶.

Kanaatimizce ne devlet iradesi üzerine kurulu uluslararası hukuk düzeni altında bir uyuşmazlığın tarafı olan devletlere rızalarının bulunmadığı bir hukukî sonuç yüklenmesi mümkündür, ne de UAD Statüsü'nün 59. ve 63. madde hükümlerinin kadük hale getirilmesi yerindedir. Kanaatimizce uluslararası hukukun temel özelliklerini de dikkate alan amaçsal bir yorum yöntemi benimsenmelidir. Bu çerçevede, ya Divan'ın davada vardığı sonuç uyuşmazlığın tarafları için sadece o dava özelinde bağlayıcı olacakken, Divan'ın sonuca ulaşırken benimsediği yorumlar tarafları gelecekteki uyuşmazlıklarda da bağlamalı ya da 63. maddenin *sui generis* bir nitelik arz ettiği, bu niteliğiyle davaya müdahil olan devlet için davanın taraflarından farklı bir sonuç öngördüğü ve bu sonuca müdahil devletin açıkça rıza gösterdiği kabul edilmelidir.

IV. 63. Madde Müdahilliğinin İşleyişi

A. Müdahilliğin Koşulları

1. Esasa İlişkin Koşullar

63. madde, Divan önünde görülmekte olan bir davada çok taraflı bir andlaşmanın yorumlanması gerektiğinde andlaşmanın tarafı olan ama uyuşmazlığın tarafı olmayan üçüncü devletlerin Divan'ın Yazı İşleri tarafından ivedilikle bilgilendirileceğini ve bu şekilde bilgilendirilmiş her devletin davaya müdahil olma hakkı olduğunu hüküm altına almaktadır. Yukarıdaki satırlarda ifade edildiği üzere, Divan'ın, görmektedir olduğu bir davaya yönelik müdahillik beyanlarının uygunluğunu değerlendirme yetkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte, 63. maddenin, müdahillik beyanlarının ne şekilde yapılması gerektiğine ilişkin çok az koşul ihtiva ettiği görülmektedir. Maddeye göre, müdahillik beyanının uyuşmazlığa konu olan uluslararası andlaşmaya taraf olan üçüncü devletler tarafından yapılması ve ilgili andlaşmanın yorumlanması amacını taşıması gerekmektedir.

Öte yandan, UAD İç Tüzüğü'nün 81-86. maddeleri müdahillik kurumu ile ilgili ayrıntılı hükümler öngörmektedir. 81. madde 62. madde müdahilliğini, 82. madde 63. madde müdahilliğini, diğer maddeler ise iki müdahillik yöntemine de uygulanan usulî kuralları düzenlemektedir.

Bu çerçevede, 1 Haziran 2024'te yürürlüğe giren değişikliklerle son halini alan 82. maddeye göre,

"1. Statü'nün 63. maddesi tarafından kendisine tanınan müdahillik hakkından yararlanmak isteyen bir devlet, bu yönde, İç Tüzük'ün 38. maddesinin 3. fıkrasında öngörülen şekilde imzalanmış bir beyanda bulunur. Söz konusu beyan mümkün olan en kısa sürede ve en geç cevap dilekçesinin sunulması için belirlenen tarihe kadar sunulmalıdır.

2. Divan, 45. maddenin 2. fıkrası veya 46. maddenin 2. fıkrası uyarınca daha fazla yazılı savunma yapılmasına izin vermişse veya İç Tüzük'ün 80. maddesinin 2. fıkrası uyarınca bir karşı talepte bulunulmuşsa, müdahale beyanı mümkün olan en kısa sürede ve en geç son yazılı savunmanın sunulması için belirlenen tarihe kadar sunulur.

3. Müdahale beyanı ilk itirazlarla ilgili ise ve ilgili olduğu ölçüde, mümkün olan en kısa sürede ve en geç ilk itirazlara ilişkin gözlem ve görüşlerin yazılı olarak sunulması için belirlenen tarihe kadar sunulur.

4. Bu tarihten sonra sunulan bir beyan istisnâî durumlarda kabul edilebilir.

⁵⁶Kolb (n 16) 741.

5. *Beyanda bir temsilcinin adı belirtilmelidir. Beyan, ilgili olduğu davayı ve andlaşmayı belirtmeli ve aşağıdaki bilgileri içermelidir:*

(a) *beyanda bulunan devletin kendisini hangi temelde andlaşmaya taraf olarak gördüğüne dair ayrıntılar;*

(b) *andlaşmanın hangi hükümlerinin yorumlanmasının söz konusu olduğunu belirten açıklama;*

(c) *devletin bu hükümlere ilişkin yorumu;*

(d) *ekte sunulacak destekleyici belgelerin bir listesi.*

6. *Böyle bir beyan, kendisini yorumu söz konusu olan andlaşmaya taraf sayan, ancak Statü'nün 63. maddesinde atıfta bulunulan bildirimi almamış olan bir devlet tarafından sunulabilir.*

Görüldüğü üzere, 82. madde müdahillik beyanının yargılamanın hangi aşamasında yapılabileceği ve hangi unsurları içermesi gerektiği hususlarında ayrıntılı düzenlemelere yer vermekte ve üçüncü bir devletin UAD önünde görülmekte olan bir davaya 63. madde uyarınca müdahil olabilmesine ilişkin esasa ve usûle dair birtakım koşullar öngörmektedir.

Bu çerçevede, bir yandan UAD Statüsü'nün 63. maddesinin ve Divan'ın İç Tüzüğü'nün 82. maddesinin lâfzı, diğer yandan Divan'ın içtihadı ve uluslararası hukuk doktrini ışığında, 63. maddeye dayanarak yapılan bir müdahillik beyanının kabul edilebilirliği bakımından esasa ilişkin dört koşul bulunduğu söylenebilir⁵⁷. Bunlardan ilki, müdahillik talebinin çok taraflı bir uluslararası andlaşmaya dayanması ve müdahillik talebinde bulunan devletin ilgili andlaşmanın taraflarından biri olmasıdır. Başka bir ifade ile, 63. madde müdahillliği sadece uluslararası andlaşmalardan kaynaklanan uyuşmazlıklarda uygulama alanına sahiptir ve uluslararası hukukun diğer kaynaklarına ilişkin uyuşmazlıklarda başvurulabilir bir kurum değildir.

63. madde “uluslararası andlaşma” kavramından ne anlaşılması gerektiğini düzenlememekle beraber, genel kabul bu kavramı Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 2. maddesi ışığında değerlendirmek ve “çok taraflı uluslararası andlaşma” ifadesinden “en az üç devletin tarafı olduğu andlaşmaları” anlamak gerektiği yönündedir⁵⁸.

Kanaatimizce, henüz yürürlüğe girmemiş ancak taraflarca ve müdahil devletçe onaylanmış ve bağlayıcılık kazanmış bir andlaşmadan doğan uyuşmazlıklarda da 63. madde müdahillığının mümkün olduğunu kabul etmek gerekir⁵⁹. Bununla birlikte, müdahil olmak isteyen devletin andlaşmayı imzaladığı ancak henüz onaylamadığı durumlarda müdahillik hakkından söz edebilmek ilkesel olarak mümkün değildir. Zira bir devletin henüz kendisini bağlamayan bir andlaşmanın doğru ve yeknesak bir biçimde yorumlanmasında hukukî menfaati bulunmamaktadır⁶⁰.

Öte yandan, BM Şartı'nın 102. maddesi uyarınca BM Genel Sekreterliğine tescil edilmemiş bir andlaşmanın BM'nin temel organlarından biri olan UAD önünde öne sürülebilmesi mümkün olmadığından, bu nitelikte bir andlaşmanın uyuşmazlığın konusunu teşkil ettiği bir davaya 63. madde temelinde müdahil olunabilmesi de mümkün olmayacaktır.

⁵⁷Miron and Chinkin (n 2) 2747, para 34 vd.

⁵⁸Quintana (n 29) 936.

⁵⁹Benzer bir görüş için bkz. Kolb (n 16) 735.

⁶⁰Bununla birlikte Robert Kolb, UAD Statüsü'nün Fransızca metninde “taraf” yerine “katılımcı/paydaş” kavramının kullanıldığının ve uluslararası andlaşmayı imzalayan devletlerin “paydaş” olduklarının altını çizmektedir. ibid.

Son olarak, UAD Statüsü'ne taraf olmak 63. madde altında müdahillik talebinde bulunabilmenin koşullarından biri olarak düzenlenmemiştir; uyuşmazlığın konusunu teşkil eden andlaşmanın tarafı olan ve fakat Statü'nün tarafı olmayan bir devletin, en azından teoride, bu maddeye dayanarak müdahillik beyanında bulunabilmesi mümkün görünmektedir⁶¹.

Üçüncü bir devletin UAD önünde görülmekte olan bir davaya 63. madde temelinde müdahil olabilmesi için gereken ikinci koşul, Divan'ın uyuşmazlığın konusunu teşkil eden ve üçüncü devletin müdahillik beyanına konu olan andlaşmaya ilişkin benimseyeceği yorumun davanın sonucuna doğrudan etkili olacak olmasıdır⁶². Bu koşul, andlaşmanın uyuşmazlığın birincil konusu olmasını gerektirmemektedir; andlaşmanın Divan önündeki uyuşmazlığın temel konularından biri olması ve alınacak karara etki edecek nitelikte olması yeterlidir⁶³. İç Tüzük'ün 82. maddesinin 5(b) fıkrası uyarınca, Divan önünde görülmekte olan bir davaya müdahillik beyanında bulunan devlet, davaya konu olan uluslararası andlaşmanın hangi hükümlerinin yorumlanması gerektiğini düşündüğünü açıkça belirtmelidir. Nitekim son dönemde yapılan müdahillik başvuruların tümünde, müdahil olmak istenilen davalara (*Gambiya / Myanmar, Ukrayna / Rusya, Güney Afrika / İsrail* davalarına) konu olan Soykırım Sözleşmesi'nin hangi hükümlerinin bu davaların çözümü için yorumlanmaya muhtaç olduğunun ayrıntılı olarak açıklanması yoluna gidildiği gözlemlenmektedir.

Mudahillik talebinde bulunan devlet veya Divan, hangi andlaşmanın ve hangi maddelerin yorum konusu olabileceği konusunda davanın tarafı olan devletlerin iradesi ile bağlı değildir. Şöyle ki; bir uyuşmazlıkta Divan'ın yargı yetkisi belli bir andlaşmadan doğmuş olsa da uyuşmazlığa farklı andlaşmaların hükümlerinin de uygulanabilir olması mümkündür. Bu durumda Divan'ın, hangi andlaşma ve hükümlerin uyuşmazlığın çözümünde uygulanabilecek olduğunu takdir etme yetkisi vardır; ki Divan, çok taraflı bir andlaşmadan kaynaklanan uyuşmazlığın önüne getirildiğini uyuşmazlığın tarafı olmayan ancak andlaşmanın tarafı olan üçüncü devletleri bilgilendirirken bu takdir yetkisi dâhilinde hareket eder. Ardından, müdahillik talebinde bulunan devlet, davanın konusunu teşkil eden andlaşmanın, davanın taraflarının ileri sürdüğü hükümleri dışındaki bazı hükümlerinin de yorum konusu olabileceği kanaatinde olabilir ve 63. madde uyarınca bu hükümlerle ilgili olarak da beyanda bulunabilir. Divan'ın *Gambiya / Myanmar* uyuşmazlığında belirttiği üzere, bu durum beyanın kabul edilmesinin önünde engel teşkil etmemekte, bu maddelerin yorum konusu olup olmayacağına Divan karar vermektedir⁶⁴.

Bu noktada müdahillik kurumunun arızî nitelikte olduğunun yani asıl davaya bağlı bulunduğunun altının tekrar çizilmesinde fayda vardır. Bu çerçevede, müdahilliğin sınırları esas uyuşmazlığın sınırları ile örtüşür; müdahil devletin müdahillik vesilesi ile Divan önüne yeni bir uyuşmazlık getirmesi veya var olan uyuşmazlığı genişletmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, müdahillik talebinde bulunan devlet, davaya konu olan uluslararası andlaşmanın davanın taraflarının öne sürdüğünden başka maddelerinin de yorumlanması gerektiği kanaatinde ise, bunun uyuşmazlıkla bağını ortaya koymak durumundadır. Örneğin Kolombiya ve Peru arasında görülen *Haya de la Torre* davasında Peru, Küba'nın davaya müdahil olmak amacıyla yaptığı beyanın Divan'ın daha önce *Sığınma* davasında verdiği kararı âdeta "temyiz etme" amacını taşıdığını belirtmiş ve beyanın reddedilmesini istemiştir⁶⁵. Divan ise Küba'nın müdahillik beyanının, *Haya de la Torre*

⁶¹ Quintana (n 29) 936. Divan İç Tüzüğü'nün 43. maddesinde 2005 yılında yapılan değişiklik uyarınca, uyuşmazlığın konusunu teşkil eden andlaşmaya taraf olan bir uluslararası örgütün mevcudiyeti halinde, Divan bu uluslararası örgütün görüşlerini paylaşabilmesi için kendisine de bildirimde bulunur. Ne var ki, uluslararası örgütlerin 63. madde altında Divan önünde görülmekte olan bir davaya müdahil olabilmeleri mümkün değildir.

⁶² Divan bu meseleye ilişkin nadiren doğrudan değerlendirmelerde bulunmuştur. Bkz. *Appeals from Certain Judgments of the Hungaro-Czechoslovak Mixed Arbitral Tribunal* [1933] PCIJ Series E, No 9, Ninth Annual Rep 156, 176.

⁶³ Kolb (n 16) 734.

⁶⁴ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)* (n 41) para 35. Bkz. Miron and Chinkin (n 2) 2749, para 38.

⁶⁵ *Haya de la Torre Case (Colombia v. Peru)* (Judgment) [1951] ICJ Rep 71, 76-77; *Colombian-Peruvian Asylum Case* (Judgment) [1950] ICJ Rep 266.

davasının konusunu teşkil eden uluslararası andlaşmanın (Havana Sözleşmesi'nin) daha önce herhangi bir davada tartışılmayan bir yönünün de yorumlanması amacıyla yapıldığına hükmetmiş, beyanın sadece bu meseleye dair kısımlarını dikkate alacağını belirtmiş ve müdahillik beyanını kabul etmiştir. Divan'ın, müdahillik beyanlarının yalnızca devam eden yargılamanın konusuyla ilgili olan kısımlarını dikkate alacağı yönündeki bu ifadeleri önemlidir⁶⁶.

Üçüncü bir devletin UAD önünde görülmekte olan bir davaya 63. madde temelinde müdahil olabilmesi için gereken üçüncü koşul müdahillğin sadece davaya konu olan andlaşmanın yorumlanmasına ilişkin görüş bildirmekle sınırlı tutulmuş olması ve bu yorumun yapılmasında makul bir kolektif hukukî faydanın bulunmasıdır. Bu çerçevede ve Divan'ın *Tunus / Libya Kıt'a Sahanlığı* kararında belirttiği üzere, davaya müdahil olan devletin davanın tarafları arasındaki uyuşmazlığın esasına dair görüş bildirmesi mümkün değildir; bu devlet yalnızca uyuşmazlığın konusunu teşkil eden uluslararası andlaşmanın maddelerine ilişkin tutum ve anlayışını ortaya koyabilir. Bu tutum ve anlayışın salt akademik bir merakın ürünü de olmaması gerekir⁶⁷. Aksine, uyuşmazlığın konusunu teşkil eden hükme getirilecek olan yorum, hukukî bir fayda ve belirlilik sağlayacak ve gelecekteki benzer uyuşmazlıklara ışık tutacak nitelikte olmalıdır.

Bir uluslararası andlaşmanın “yorumlanmasından” ne anlaşılması gerektiği üzerinde de durulmalıdır. Robert Kolb, “yorumlamayı” “bir andlaşma hükmünün gerçek anlamının ortaya çıkarılması için ifa edilen entelektüel egzersiz” olarak tanımlamakta ve andlaşmanın “yorumlanmasının” “uygulanmasından” farklı bir anlam ifade ettiğinin altını çizmektedir⁶⁸. Yazara göre, bir andlaşmanın uygulanması “tarafların andlaşmanın anlamını kavradıklarını varsaymakta ve andlaşma uyarınca yüklenilen hak ve yükümlülüklerle etki eden maddî eylemlerden oluşmaktadır”. Bu teoriye göre, andlaşmanın yorumlanması mantıksal ve zamansal olarak andlaşmanın uygulanmasından önce gelmektedir. İlki (yorum) normun anlamını ve içeriğini belirlemekte, ikincisi ise uygulamanın sonuçlarına etki etmektedir. Bununla birlikte, birbiriyle çok yakından bağlantılı olan bu iki eylemin çoğu zaman birlikte tezahür ettiği unutulmamalıdır⁶⁹.

Son olarak, UAD önünde görülen bir davaya 63. madde altında müdahil olabilmek için davanın tarafları ile müdahil devlet arasında mevcut bir yargı yetkisi bağının bulunmasına gerek yoktur. Bu ilke 63. maddenin mantığına da uygundur. Zira bir davaya 62. maddeye dayanarak müdahil olmak, müdahil devleti davanın tarafı haline getirebilmekte ve bu nedenle uyuşmazlığın Divan tarafından hangi yargı yetkisi hükmüne dayanarak görüleceğini ortaya koymayı gerektirmektedir. Oysa bir davaya 63. madde altında müdahale olmak davanın konusunu teşkil eden çok taraflı bir andlaşmanın tarafı olmaktan kaynaklanmakta ve müdahil devleti uyuşmazlığa taraf haline getirmemektedir⁷⁰.

2. Usûlî Koşullar

Yukarıdaki satırlarda da ifade edildiği üzere, Divan önünde görülmekte olan davalara müdahillik kurumunun usûlüne ilişkin ilkeler 2024 yılında bir kısmı tâdil edilmiş olan Divan İç Tüzüğü'nün (*Rules of Court*) 81-86. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Bu çerçevede, bir davaya 63. madde uyarınca müdahillik talebinin ne zaman yapılabileceğinin, Divan'ın yargı yetkisine (*jurisdiction*) ve davanın kabul edilebilirliğine (*admissibility*) ilişkin aşamalarda yapılan müdahillik taleplerinin kabul edilme koşullarının bu hükümler ışığında incelenmesi gerekir.

⁶⁶Bkz. Miron and Chinkin (n 2) 2750, para 39.

⁶⁷*Continental Shelf (Tunisia / Libyan Arab Jamahiriya), Application to Intervene* (Judgment) [1981] ICJ Rep 3, 15, para 26.

⁶⁸Kolb (n 16) 733.

⁶⁹ibid

⁷⁰Beátrice Bonafe, “The collective dimension of bilateral litigation: The Ukraine v Russia case before the ICJ” (2022) *QIL*, Zoom-out 96 27, 30-32.

Divan İç Tüzüğü'nün 82. maddesinde 1 Haziran 2024 tarihinde yapılan değişikliktan önce müdahillik beyanının, davaya müdahil olmak isteyen devletin kendisine yapılan bildirimin ardından “en kısa sürede ve herhalde sözlü aşamanın başlamasından önce” yapılması gerektiği hükme bağlanmış, sadece olağanüstü durumlarda daha geç tarihli beyanların Divan tarafından kabul edilebileceği belirtilmişti. 2024 yılında yapılan değişiklikle, müdahillik beyanlarının davanın sözlü aşamasının başlamasından önce değil, Divan tarafından “cevap dilekçesi (*counter-memorial*) için belirlenen tarihten önce” yapılması gerektiği kabul edilmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasına göre, Divan'ın yazılı süreci cevap dilekçesinden öteye taşıyan bir karar alması durumunda veya karşı iddiaların ileri sürüldüğü durumlarda, müdahillik beyanı “en kısa sürede ve en geç son yazılı dilekçenin teslimi için belirlenen tarihe kadar” sunulmalıdır⁷¹.

Görüldüğü üzere, Divan İç Tüzüğü'nde 2024 yılında yapılan değişikliktan önce bir devlet, en azından teorik olarak, sözlü duruşmaların başlamasından bir gün önce dahi davaya müdahil olma beyanında bulunabilmekte ve 63. maddenin lâfzının bir sonucu olarak, Divan'ın huzuruna çıkma ve görüş bildirme hakkına sahip olabilmekteydi. Müdahillik başvurusunda bulunabilme süresinin bu denli uzun tutulması, müdahillik kurumunun kötüye kullanılması ve müdahillik beyanlarının sayısının yüksek olduğu davalarda Divan'ın işleyişini yavaşlatma risklerini içinde barındırmaktaydı. Nitekim, son yıllarda Divan'ın önünde görülen davalara kitlesel müdahillik taleplerinin yapılmaya başlanması yanı sıra, 63. maddenin devletler tarafından kullanımında da önemli bir değişiklik yaşandı. Bu maddeye dayanarak müdahillik beyanında bulunan devletler geçmişte Divan'a nispeten kısa yorumlar sunarken, günümüzdeki beyanlar âdetâ kınamayı andırır şekilde davanın taraflarından biri lehine yapılan uzun sunumlar şeklini aldı⁷².

Bu noktada, usûlüne uygun görünen ancak uygulamada davanın taraflarından birinin lehine yapılan başvuruların nasıl değerlendirilmesi gerektiği meselesi üzerinde de durulması gerektiği kanaatindeyiz. Zira *Ukrayna / Rusya* davasında Rusya, tamamı Ukrayna'nın hukukî pozisyonunu destekler nitelikte olan otuz üç müdahillik beyanının davanın konusunu teşkil eden Soykırım Sözleşmesi'ni yorumlamayı değil, Ukrayna'nın avukatlığını yapmayı amaçladığını, bu tür müdahillik beyanlarının kabul edilmesinin davanın taraflarının eşitliği ilkesine hâlel getireceğini, adaletin tecelli etmesini engelleyeceğini ve hakkın kötüye kullanımını teşkil edeceğini ileri sürmüştür⁷³. Divan ise görevinin müdahillik beyanında bulunan devletlerin “amaçlarını” sorgulamak değil, davaya müdahil olabilmek için gerekli olan koşullara riayet edip etmediklerini değerlendirmek olduğunu, bir davaya çok sayıda müdahillik beyanında bulunulmasını engelleyemeyeceğini, müdahil devletlerin davanın “tarafı” haline gelmediklerini, Rusya'nın ve Ukrayna'nın haklarının eşit olarak gözetileceğini ve müdahil devletlerin Ukrayna'yı destekleyen beyanlarının hakkın kötüye kullanımını teşkil edecek nitelik ve ağırlıkta olmadığını belirtmiş ve Rusya'nın itirazlarını reddetmiştir⁷⁴.

Hiç şüphesiz Divan'ın kararı pozitif uluslararası hukuka uygundur. Bununla birlikte, somut uyuşmazlıkta müdahillik hakkının amacı dışında kullanıldığı ileri sürülebilir. Zira *Ukrayna / Rusya* davasına müdahillik beyanında bulunan devletler siyâsî olarak Ukrayna'nın yanında olduklarını gizleme gereği duymamışlar ve Divan nezdinde mânevî bir baskı oluşturmaya çalışmışlardır. Bir devletin Divan önünde görülmekte olan

⁷¹Müdahillik başvurularının “en kısa sürede” yapılmasına dair ifadenin ne anlama geldiği muğlaktır. Her ne kadar Divan bugüne kadar hiçbir başvuruyu salt “en kısa sürede” yapılmadığı gerekçesiyle reddetmediyse de *Pulau Ligitan* davasında Filipinler'in (aynı şartı içeren) 62. madde kapsamında yaptığı başvuruya cevaben “yeterince açık olmadığı düşünülebilecek olan bu gerekliliğin, Divan önündeki usûlün düzenli ve hızlı bir şekilde ilerlemesi için elzem olduğu ve arızî bir nitelik arz eden müdahale sürecinin asıl dava çok ileri bir aşamaya ulaşmadan gerçekleşmesi gerektiği” ifadelerini kullanmıştır. Divan'a göre, adaletin sağlıklı idaresi, geçici tedbirlerin belirtilmesine yönelik bir talebin zamanında sunulmasını gerektirir. Aynı durum, müdahillik başvuruları için de geçerlidir. *Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia / Malaysia), Application for Permission to Intervene (Judgment)* [2001] ICJ Rep 575, 585, para 21.

⁷²Juliette McIntyre, “The ICJ Changes the Rules for Intervention”, *EJIL: Talk!*, 11 March 2024 <https://www.ejiltalk.org/the-icj-changes-the-rules-for-intervention> Erişim Tarihi 28 Şubat 2025.

⁷³Bkz. *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Admissibility of the Declarations of Intervention* (n 41) paras 41-85.

⁷⁴Bkz. *ibid* paras 44-46, 49-53, 55-60, 70-71, 74-76, 79-81, 84-85.

bir davada davanın taraflarından birini haklı bulma ve onu destekleme özgürlüğü elbette vardır. Bununla birlikte, 63. maddeden kaynaklanan müdahillik hakkının kullanılması süreci teknik uluslararası hukuk kurallarına uymanın önem arz ettiği ve siyâsî mülâhazaların bu kuralların önüne geçmemesi gereken bir süreçtir. Aksi takdirde Divan kendini hukukî uyumsuzlukların siyâsî boyutunun içinde bulabileceğinden, 63. madde müdahilliğinin amacı dışında kullanılmasının önüne geçilmesine yönelik bir hukukî altyapı oluşturulmasında, kanaatimizce, fayda bulunmaktadır.

Divan önünde görülen bir davaya müdahillik beyanının, divanın yargı yetkisine ve davanın kabul edilebilirliğine ilişkin aşamalarda ve/veya bu aşamalara ilişkin olarak yapıpı yapılamayacağı ise uzun süre tartışma konusu olmuştur. Örneğin El Salvador, 63. madde altında müdahillik talebinde bulunduğu *Nikaragua* davasında, Divan'ın Nikaragua'nın ABD aleyhine açtığı davayı ABD'nin kuvvet kullanımı içeren faaliyetlerinin hukukîliğini ve ABD ve El Salvador'un ortak meşru müdafaa haklarını değerlendirmeden karara bağlamasının mümkün olmadığını iddia etmiş⁷⁵ ve bu iddialarını davada ilk itirazların ve yargı yetkisinin belirlenmesi sürecinde (*jurisdictional stage*) ortaya koymuştur. Divan, El Salvador'un müdahillik beyanını reddetmiştir. Divan'a göre davaya konu olan uluslararası andlaşmalara dair El Salvador'un yaptığı yorumlar Divan'ın yargı yetkisi ve davanın kabul edilebilirliğine değil, davanın esasına dair hükümlere ilişkindir. Bu çerçevede Divan, Nikaragua ve ABD arasındaki davayı görmeye yetkili olduğu varsayımından hareketle yapılan müdahillik beyanını "prematüre" ve kabul edilemez addetmiş ancak davanın esasına geçilmesi durumunda El Salvador'un davaya müdahil olma beyanında bulunma hakkının bâkî olduğunu ifade etmiştir⁷⁶.

Divan'ın bu ifadelerini değerlendiren uluslararası hukukçuların büyük bir kısmı, Divan önünde görülen bir davada ilk itirazların ve Divan'ın yargı yetkisinin belirlenmesi sürecinde yargı yetkisine veya davanın kabul edilebilirliğine ilişkin yorumda bulunmak amacıyla yapılan müdahale beyanlarının kabul edilmesine hiçbir engel olmadığı kanaatini dile getirmektedir⁷⁷. 63. maddenin lâfzından da bu maddenin öngördüğü müdahillik kurumunun davanın tüm aşamalarında uygulanabilir nitelikte olduğu sonucu çıkmaktadır⁷⁸.

Kanaatimiz, El Salvador'un müdahillik başvurusunda olduğu gibi, ilk itirazların ve Divan'ın yargı yetkisinin belirlenmesi sürecinde tamamen davanın esasına odaklanan yorumların reddedilmesi ve devletin davanın esasına ilişkin aşamada yeniden müdahillik başvurusunda bulunmaya davet edilmesi yerine, söz konusu müdahillik beyanının değerlendirilmesinin ötelenmesinin, özellikle usûl ekonomisi bakımından, daha yerinde olacağı yönündedir⁷⁹.

Bu mesele *Ukrayna / Rusya* davasında da gündeme gelmiştir. Şöyle ki; Rusya, Ukrayna'nın kendisine Divan önünde açtığı davaya çok sayıda devletin yaptığı müdahillik beyanlarının reddedilmesi gerektiği yönündeki iddiasını, "*Divan'ın müdahillik beyanlarına ilişkin kararını Rusya'nın ilk itirazlarını değerlendirmeden vermemesi gerektiği*" gerekçesi ile de temellendirmiştir⁸⁰. Rusya'ya göre, söz konusu müdahillik beyanları davanın esasına ilişkin meselelere odaklanmakta ve dolayısıyla -aynen El Salvador'un müdahillik uyuşmaz-

⁷⁵Bkz. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Declaration of Intervention (Article 63 of the Statute) of the Republic of El Salvador*, 15 August 1984, para XIV.

⁷⁶*Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador (Order of 4 October 1984) [1984] ICJ Rep 215, 216.*

⁷⁷Miron and Chinkin (n 2) 2753, para 46; Quintana (n 29) 944; Kolb (n 16) 736.

⁷⁸Nitekim davada karşı oy kullanan Yargıç Schwebel de kararını gerekçelendirirken bu hususa özellikle vurgu yapmıştır. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador (n 76) Dissenting Opinion of Judge Schwebel*, 223, 234.

⁷⁹Divan'ın yukarıdaki satırlarda ele alınan *Nükleer Denemeler* davasında Fiji'nin müdahil olma beyanını değerlendirmeyi bu şekilde ötelediği bilinmektedir.

⁸⁰*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by France, Germany, Italy, Latvia, Lithuania, New Zealand, Poland, Romania, Sweden, The United Kingdom and The United States (n 40) 27, para 50 vd.*

lığında olduğu gibi- Divan'ın yargı yetkisinin bulunduğu varsayımına dayanmaktadır; oysa somut uyuşmazlıkta öncelikle Divan'ın yargı yetkisinin bulunup bulunmadığı açıklığa kavuşturulmalıdır⁸¹.

Rusya'nın itirazlarını değerlendiren Divan öncelikle ilk itirazlar aşamasında davaya müdahillik beyanında bulunulup bulunamayacağı meselesine değinmiştir. Uluslararası hukuk doktrinindeki ağırlıklı görüşü benimsediği görülen Divan, Statüsü'nde bir müdahillik beyanının davanın bazı aşamalarında yapılamayacağına yönelik herhangi bir hüküm bulunmadığını ifade etmiş⁸² ve "ilk itirazlar aşamasında yorumlanması gereken uluslararası andlaşma hükümlerinin varlığında, devletlerin bu hükümlere ilişkin yorumlarını sunmak üzere davaya bu aşamada müdahil olmalarına izin verileceğini" vurgulamıştır⁸³.

En nihâyetinde, 1 Haziran 2024'te Divan'ın İç Tüzüğü'nün 82. maddesine eklenen bir fıkra ile mesele kesinliğe kavuşturulmuştur. Maddenin 3. fıkrası uyarınca "müdahillik beyanının ilk itirazlara ilişkin olması halinde, bu beyan mümkün olan en kısa sürede ve ilk itirazlara ilişkin gözlem ve görüşlerin yazılı olarak sunulması için belirlenen tarihten geç olmamak kaydıyla sunulacaktır".

Divan, Rusya'nın, "Ukrayna ile arasındaki davaya yönelik müdahillik beyanlarının davanın Divan'ın yargı yetkisinin bulunduğu varsayımına dayandığı ve bu çerçevede 'premature' bir nitelik arz ettiği" itirazına ise şu ifadelerle yanıt vermiştir: "Divan (...) yargı yetkisine ilişkin ve belirli bir davada yargı yetkisinin *ratione materiae* belirlenmesine dair hükümlerin yorumunun ilk itirazlar aşamasında yapılabileceği görüşündedir. Dolayısıyla böyle bir yorum, bu aşamada müdahilliğin konusunu oluşturabilir. Ancak Divan, ilk itirazlar aşamasında, bir andlaşmanın davanın esasına ilişkin hükümlerine ilişkin yorumları dikkate alamaz. Bir müdahillik beyanı hem Divan'ın yargı yetkisini hem de davanın esasını ilgilendiriyorsa, Divan ilk itirazlar aşamasında sadece yargı yetkisinin belirlenmesiyle ilgili unsurları dikkate alacaktır"⁸⁴.

Divan önünde görülen davalara müdahillik taleplerinin usûlüne ilişkin son bir mesele, üçüncü bir devletin bu davalara aynı anda hem 62. madde hem 63. madde altında müdahil olup olamayacakları meselesidir. Bu mesele henüz açıklığa kavuşturulmuş değildir. Zira bu yöndeki ilk müdahillik talepleri Güney Afrika / İsrail davasında Belize ve Filistin tarafından⁸⁵, Ukrayna / Rusya davasında ise Polonya tarafından yapılmıştır⁸⁶ ve hâlâ Divan önündedir. Kanaatimiz, iki başvurunun birlikte yapılmasında herhangi bir hukukî engel bulunmadığı yönündedir. Zira UAD Statüsü'nün 62 ve 63. maddelerinin öngördüğü müdahillik türleri birbirinden farklı amaçlara hizmet etmektedir. Divan önünde görülmekte olan bir davanın tarafı olmayan ama davanın konusunu teşkil eden bir uluslararası andlaşmanın tarafı olan devlet bu andlaşmanın hükümlerinin ne şekilde yorumlanması gerektiğine ilişkin görüşlerini 63. maddeye dayanarak Divan'a iletmek isteyebileceği gibi, bundan bağımsız olarak davada verilecek karardan etkilenebilecek nitelikteki hususî hukukî menfaatlerini 62. madde yoluyla korumak da isteyebilir.

⁸¹ibid 33, para 69 vd.

⁸²*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation), Admissibility of the Declarations of Intervention* (n 41) para 63.

⁸³ibid para 68.

⁸⁴ibid para 74.

⁸⁵*Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa V. Israel)*, Request for Intervention and Declaration of Intervention of the State of Palestine, 3 June 2024; Application for permission to intervene and declaration of intervention submitted by Belize, 30 January 2025.

⁸⁶*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, Declaration of Intervention under Article 63 of the Statute of the Court Submitted by the Republic of Poland, 15 September 2022 / 23 July 2024, Application for Permission to Intervene by the Government of the Republic of Poland, 23 July 2024.

B. 63. Madde Altında Yapılan Müdahillik Beyanlarının Kabulünde Divan'ın Yetkisinin Kapsamı

Yukarıdaki satırlarda ifade edildiği üzere, 63. madde müdahillik Divan önünde görülmekte olan davanın konusunu teşkil eden çok taraflı uluslararası andlaşmanın tarafı olan devletler bakımından bir “hak” teşkil etmektedir ve bu yönüyle 62. madde müdahillikinden ayrılmaktadır. Bununla birlikte, Divan'ın yalnızca 62. madde temelinde yapılan müdahil olma taleplerinde değil, bir hak olarak düzenlenmiş olmasına rağmen 63. madde temelinde yapılan müdahil olma taleplerini de kısıtlayıcı bir yaklaşımla değerlendirdiği görülmektedir.

Şöyle ki; 1978 yılında Divan İç Tüzüğü'nde yapılan değişikliklere kadar ağırlıklı görüş Divan'ın 63. madde altında yapılan müdahillik beyanlarını reddetme yetkisi olmadığı yönündedir⁸⁷. Bununla birlikte, 1978 yılında İç Tüzük'ün 84. maddesinin 1. fıkrasına eklenen hükümle Divan'ın yalnızca Statü'nün 62. maddesi uyarınca yapılan müdahale başvurularının değil 63. madde uyarınca yapılan müdahale beyanlarının da kabul edilebilir olup olmadığına karar verme yetkisini haiz olduğu kabul edilmiştir⁸⁸. Bu çerçevede, Divan'ın 63. madde altında yapılan müdahillik beyanlarını kabul edip etmemekte de takdir yetkisine sahip olduğu açıktır. Bununla birlikte, Divan'ın sahip olduğu bu takdir yetkisi maddenin öngördüğü kabul edilebilirlik şartlarının yerine gelip gelmediğini değerlendirmekle sınırlı olup 62. madde altında yapılan müdahillik taleplerini değerlendirirken sahip olduğu takdir yetkisinden farklılaşmaktadır. Divan'a göre, “(...) Statü'nün 63. maddesi uyarınca müdahillik bir hak olduğu gerçeği, bu amaçla bir ‘beyanın’ sunulmasının, beyanda bulunan devlete ipso facto müdahil statüsü kazandırması için yeterli değildir; bu tür bir müdahillik hakkı, yalnızca ilgili beyanın 63. madde hükümlerine uygun olması halinde mevcuttur; bu nedenle Divan, bir müdahillik beyanını kabul edilebilir addetmeden önce durumun böyle olduğundan emin olmalıdır. (...) Divan ayrıca İç Tüzük'ün 82. maddesinde belirtilen koşulların yerine getirildiğini doğrulamalıdır”.⁸⁹ Bu çerçevede, bir devlet 63. maddenin tanıdığı müdahale hakkını yalnızca Divan'ın yapacağı yorumun kendisini bağlayabileceği hükümlere ilişkin olarak ve bu ölçüde kullanabilir.

Bu koşulun yakın zamanda *Ukrayna / Rusya* davasında, ABD'nin müdahillik talebi vesilesiyle gündeme geldiği görülmektedir. Şöyle ki; söz konusu davada Divan'ın yargı yetkisinin temeli Soykırım Sözleşmesi'nin IX. maddesidir ve ABD Sözleşme'ye taraf olurken bu hükme çekince koymuştur⁹⁰. Rusya, ABD'nin müdahillik talebine bu çekincenin varlığından hareketle itiraz etmiş ve itirazını üç gerekçe ile temellendirmiştir. Rusya, ilk olarak, bir davaya 63. maddeye dayanarak müdahil olmak isteyen devlet ile davanın tarafları arasında mevcut bir yargı yetkisi bağının bulunması gerektiğini, müdahil olmak isteyen devletin, Divan'ın yargı yetkisinin temelini teşkil eden hükme (*compromissory clause*) -somut uyuşmazlıkta Soykırım Sözleşmesi'nin IX. maddesine- çekince koymuş olmasının bu bağı ortadan kaldırdığını ileri sürmüştür⁹¹. Divan, Rusya'nın bu argümanını haklı olarak kabul etmemiştir. Zira Divan önündeki bir davaya 63. maddeye dayanarak

⁸⁷“Madde 63, hiç şüphesiz, bir andlaşmanın yorumlanmasının ‘söz konusu olduğu’ davalarda, andlaşmanın tarafı olan devletlere, Divan'ın iznine gerek olmaksızın, müdahale hakkı tanımaktadır. (...) Davada ‘yorumlanması söz konusu’ andlaşmanın tarafı olan devletin, ‘davada verilecek olan karardan açıkça etkilenebilecek bir hukuki menfaati’ vardır; bu nedenle, müdahale hakkı, Divan tarafından özel bir karar alınmasına gerek kalmaksızın doğrudan Statü tarafından kendisine tanınmıştır”. *Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya / Malta), Application to Intervene (Judgment)*, Dissenting Opinion of Judge Robert Jennings [1984] ICJ Rep 3, 156, paras 25-26.

⁸⁸İç Tüzük'ün 84. maddesinin 1. fıkrası uyarınca “Divan, Statü'nün 62. maddesi uyarınca müdahale izni başvurusunun kabul edilip edilmeyeceğine ve Statü'nün 63. maddesi uyarınca müdahillik kabul edilebilir olup olmadığına, öncelikli olarak karar verir; meğerki, davanın koşulları ışığında Divan aksi yönde bir karar vermek durumunda olsun”. Ayrıntılı bir inceleme için bkz. Miron and Chinkin (n 2) 2737-2741, paras 14-22.

⁸⁹*Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan)* (n 38) 5-6, para 8.

⁹⁰ABD'nin çekincesi uyarınca “Amerika Birleşik Devletleri'nin taraf olduğu herhangi bir uyuşmazlığın, Sözleşme'nin IX. maddesi uyarınca Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisine sunulabilmesi için, Amerika Birleşik Devletleri'nin özel rızasının alınması gerekmektedir”. Bkz. <https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtidsg_no=IV-1&chapter=4> Erişim Tarihi 28 Şubat 2025.

⁹¹*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by France, Germany, Italy, Latvia, Lithuania, New Zealand, Poland, Romania, Sweden, The United Kingdom and The United States (n 40) 47 vd.; *Allegations of Genocide under the*

müdahil olan devlet davanın tarafı haline gelmemektedir; bu müdahillik yoluna başvurmak isteyen devletin davanın konusunu teşkil eden çok taraflı andlaşmaya taraf olması yeterlidir ve ABD Soykırım Sözleşmesi'nin taraflarından biridir.

Rusya, ikinci olarak, 63. madde uyarınca müdahillğin karşılıklılık ilkesine uygun olması gerektiğini ileri sürmüştür. Rusya'ya göre, bir devlet tarafından davalı olarak Divan önüne getirilemeyen bir devletin bu davaya müdahil olmasına izin verilmemesi gerekir⁹². Bu görüş de Divan tarafından reddedilmiştir zira 63. madde müdahillğinde müdahil devlet ile davanın tarafları “karşı karşıya” gelmemektedir.

Son olarak, Rusya'ya göre 63. maddedeki “andlaşma” terimi, davanın tarafları ile davaya müdahil olmak isteyen devlet arasında yürürlükte olan ve davanın konusunu teşkil eden andlaşmanın “davada yorum konusu olan hükümleri” ve “Divan'a yargı yetkisi tanıyan hükmü” olarak anlaşılmalıdır. Bu çerçevede, Soykırım Sözleşmesi'nin Divan'a yargı yetkisi atfeden IX. maddesine çekince koyan ABD, kendisini, Divan'ın bu andlaşmayı hukuken yorumlayarak oluşturacağı etkiden bağışık hale getirmiştir. Buradan hareketle, ABD'nin, *Ukrayna / Rusya* davasına 63. madde altında müdahil olmasında özel bir menfaat sahibi olmadığını ileri süren Rusya, müdahillik talebinin reddedilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁹³. Divan Rusya'nın bu itirazını kabul etmiş ve ABD'nin IX. maddeye ilişkin müdahillik beyanını kabul edilemez addetmiştir.

Şöyle ki; Divan, ilk olarak, müdahillik beyanlarının, davanın mevcut aşamasında (Divan'ın yargı yetkisinin varlığının tespit aşamasında), Soykırım Sözleşmesi'nin IX. maddesinin ve Divan'ın *ratione materiae* yargı yetkisinin belirlenmesine ilişkin diğer hükümlerinin yorumlanmasıyla ilgili oldukları sürece kabul edilebilir olduklarını belirtmiştir⁹⁴. Divan, ardından, ABD'nin çekincesinin, Soykırım Sözleşmesi'nin IX. maddesini ABD açısından uygulanamaz hale getirdiğinin altını çizmiştir⁹⁵. Bu çerçevede, “Soykırım Sözleşmesi'ne taraf olan ABD'nin bu Sözleşme'nin uygulanmasında sahip olduğu varsayılan hukukî menfaat, IX. madde bakımından mevcut değildir”⁹⁶. Başka bir ifade ile, ABD, IX. madde hükmüyle bağlı olmadığı için bu hükmün yorumlanmasına ilişkin müdahillik talebinin kabulü mümkün değildir. Zira Divan'a göre, ABD'nin müdahillik beyanı, IX. maddenin yorumuyla ilgili olduğu ölçüde, Statü'nün 63. maddesi kapsamına girmemektedir; 63. madde, bir andlaşmaya taraf olan devletlerin, söz konusu andlaşmanın hükümlerinin yorumlanması amacıyla ve bu hükümlerle bağlı olmaları koşuluyla Divan önündeki davalara müdahil olmalarına izin verir. Bu nedenle, bir devlet bir davaya 63. madde uyarınca müdahil olma talebinde bulunduğu anda ancak bir çekincenin varlığı nedeniyle andlaşmanın bir hükmüyle bağlı olmadığına, 63. madde uyarınca yaptığı beyan, o hükmün yorumlanması bakımından kabul edilemez sayılacaktır. Dolayısıyla Divan, ABD'nin beyanının Soykırım Sözleşmesi'nin IX. maddesiyle ilgili olduğu ölçüde, kabul edilemez olduğuna karar vermiştir⁹⁷. Bunun yanı sıra Divan, ilk itirazlar aşamasında -yani Divan'ın somut uyuşmazlıkta yargı yetkisine sahip olup olmadığının tespiti aşamasında- ABD'nin Soykırım Sözleşme'nin diğer herhangi bir hükmüne ilişkin yorumunu sunmasının da mümkün olmadığını ifade etmiştir. Diğer hükümlere ilişkin yorumlar ancak Divan'ın IX. maddesi uyarınca *ratione materiae* yargı yetkisini belirlemesini ilgilendirdiği ölçüde kabul edilebilir niteliktedir⁹⁸.

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (*Ukraine v. Russian Federation*), Admissibility of the Declarations of Intervention (n 41) para 90.

⁹²Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (*Ukraine v. Russian Federation*), The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by France, Germany, Italy, Latvia, Lithuania, New Zealand, Poland, Romania, Sweden, The United Kingdom and The United States (n 40) para 119 vd.

⁹³ibid paras 103, 106, 107.

⁹⁴Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (*Ukraine v. Russian Federation*), Admissibility of the Declarations of Intervention (n 41) para 93.

⁹⁵ibid para 94.

⁹⁶ibid para 95.

⁹⁷ibid para 96.

⁹⁸ibid para 97.

C. Müdahillik Süreci

Divan Statüsü'nün 63. maddesi, müdahillik süreci ile ilgili ayrıntılı düzenlemeler öngörmemektedir. Müdahillik sürecine ilişkin bu madde özelinde üzerinde durulabilecek yegâne husus Divan'ın Yazı İşleri'nin devletlere yapacağı bildirim ve devletlerin bu bildirim ışığında sahip olduğu haklardır. Şöyle ki; 63. maddenin ilk fıkrası *"uyuşmazlığın taraflarından başka devletlerin taraf olduğu bir andlaşmanın yorumlanması söz konusu olduğunda, Yazmanın bu devletlere derhal durumu bildireceğini"*, ikinci fıkrası ise *"bu şekilde bilgilendirilen her devletin davaya müdahil olma hakkının"* bulunduğunu öngörmektedir. Diğer yandan, Divan'ın İç Tüzüğü'nün 43. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, 63. madde kapsamında hangi devletlere ve ne şekilde bildirimde bulunulacağı hususunda Yazı İşleri'nin yönlendirme görev ve yetkisi bulunmaktadır.

63. maddede zikredilen bildirimin "derhal" yapılmasından ne anlaşılacağı Divan'ın muhtelif kararlarında değerlendirilmiş⁹⁹, bunun ihtiyâtî tedbir taleplerinin incelenmesini geciktirmeyecek şekilde, yani ihtiyâtî tedbir talepleri ile ilgili karardan sonra veya karar sürecinde yapılması gerektiği ifade edilmiştir¹⁰⁰. Bu hüküm, Divan'ın İç Tüzüğü'nün *"ihtiyâtî tedbirlerin belirlenmesi talebi, diğer bütün davalardan önceliklidir"* şeklindeki 74. maddesinin 1. fıkrası ile birlikte okunmalı ve bu çerçevede, müdahillik beyanlarının değerlendirilmesinin de Divan'ın öncelikli işlerinden olduğu kabul edilmelidir.

Bu noktada iki temel soru gündeme gelmektedir: Divan'ın herhangi bir gerekçe ile bildirimde bulunmadığı devletlerin davaya müdahil olma hakkı ortadan kalkmakta mıdır? Bir devlet, Divan'ın somut bir uyuşmazlıkta dikkate almadığı ve tarafı olduğu bir uluslararası andlaşmanın uyuşmazlıkta uygulanır olduğu ve yorumlanması gerektiği kanaatindeyse, 63. madde hükmü ne şekilde işletilecektir?

İlk soru, Divan'ın İç Tüzüğü'nün 82. maddesinin 6. fıkrasında açıklığa kavuşturulmuştur. Bu hükme göre, kendisine bildirim yapılmamış bir devlet, davaya konu olan uluslararası andlaşmanın tarafı ise müdahillik beyanında bulunabilecektir. Divan'ın davaya konu olan uluslararası andlaşmanın tarafı olan devletlerden birine sehven bildirimde bulunmamış veya geç bildirimde bulunmuş olması durumlarında ise, 82. maddenin 4. fıkrasının öngördüğü *"istisnâî durumlarda, daha sonra sunulan bir beyanname kabul edilebilir"* hükmünün uygulanması, kanaatimizce, mümkün ve yerindedir.

İkinci soruya gelince; bir devletin, bir uluslararası andlaşmanın, Divan önünde görülmekte olan bir davada yorumlanması gerektiği hususunda Divan'dan farklı bir görüşte olması mümkündür. Bu tür durumlarda devletin davaya müdahillik beyanında bulunmasının önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır; zira UAD Statüsü bir devletin bir davaya müdahillik talebinde bulunabilmesi için kendisine Divan tarafından bildirimde bulunulmuş olmasını şart koşmamaktadır. Nitekim UDAD, 1932 tarihli *Serbest Bölgeler* kararında, Versay Andlaşması'na taraf devletlerin bu davada uygulanamayacağı düşünülen Statü'nün 63. maddesi uyarınca özel olarak bilgilendirilmediklerinin, ancak bu devletlerin söz konusu madde uyarınca müdahillik beyanında bulunmak istemeleri halinde Divan'ı bilgilendirme hakkına sahip olduklarının ve böyle bir durumda nihâî kararın Divan'a ait olacağının altını çizmiştir¹⁰¹.

Divan'ın Statüsü'nün 63. maddesinde ayrıntılı bir biçimde düzenlenmeyen müdahillik sürecinin nasıl işleyeceğine ilişkin kuralların daha ziyâde Divan'ın İç Tüzüğü'nün 81. maddesi ve devamında ele alındığı görülmektedir. Örneğin 82. maddenin 1. fıkrası, müdahillik beyanının İç Tüzük'ün 38. maddesinin 3. fıkrasına

⁹⁹Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libyan Arab Jamahiriya v. United States of America), Provisional Measures (Order of 14 April 1992) [1992] ICJ Rep 114, paras 14-15; Vienna Convention on Consular Relations (Paraguay v. United States of America), Provisional Measures (Order of 9 April 1998) [1998] ICJ Rep 248, 253, para 15; LaGrand (Germany v. United States of America) (Judgment) [2001] ICJ Rep 466, 470, para 4.

¹⁰⁰Bkz. Trial of Pakistani Prisoners of War, Request for the indication of interim measures of protection and fixing of time-limits: Memorial and Counter-Memorial, Dissenting Opinion of Judge Petrén [1973] ICJ Rep. 334-335. Robert Kolb Divan'ın bu kararda benimsediği görüşe katılmamaktadır. Yazara göre, birbiriyle ilgili ve birbiri üzerinde etkisi olmayan bu iki süreç birbirinden ayrı düşünülmelidir. Kolb (n 16) 740.

¹⁰¹Case of the Free Zones of Upper Savoy and the District of Gex (Judgment) [1932] PCIJ Series A/B, no 46, 100.

uygun şekilde yapılması gerektiğini belirtmektedir. Bu çerçevede, müdahillik beyanın aslı, beyanı yapan devletin “*temsilcisi veya bu devletin Divan’ın bulunduğu ülkedeki diplomatik temsilcisi veya usûlüne uygun olarak yetkilendirilmiş başka bir kişi tarafından*” imzalanmalı ve “*beyanın söz konusu diplomatik temsilciden başka birinin imzasını taşıması halinde, imza diplomatik temsilci veya başvuranın dışişleri bakanlığının yetkili makamı tarafından tasdik edilmelidir*”.

Bu hüküm yakın zamanda Gambiya / Myanmar davasında uyuşmazlık konusu olmuştur. Şöyle ki; Maldivler bu davaya müdahil olmak yönünde bir beyanda bulunmuş ancak Myanmar müdahillik beyanına imza atan Maldivler temsilcisinin Divan’ın bulunduğu ülkede diplomatik temsilci olmadığını, söz konusu temsilcinin Maldivler tarafından hususî olarak yetkilendirilmiş olduğunun kabul edilmesi gerektiğini, ancak bunun için de Maldivler’in temsilcinin imzasını onaylamış olması gerektiğini ve bu onaylama işleminin yapılmadığını ileri sürmüştür. Bu çerçevede Myanmar Maldivler’in müdahillik beyanının usûle uygun olmadığı gerekçesi ile kabul edilmemesi gerektiğini belirtmiştir¹⁰². Divan ise Maldivler’in, temsilcisinin imzasını sonradan onayladığını ve usûle ilişkin eksikliğin Maldivler Dışişleri Bakanlığı’nca sonradan giderilmiş olmasının yeterli olduğunu belirterek Myanmar’ın itirazını kabul etmemiştir¹⁰³.

Divan İç Tüzüğü’nün 82. maddesinin 5. fıkrası müdahillik beyanına ilişkin bir başka usûl kuralı öngörmekte ve beyanın bir temsilci ismi içermesi ve müdahillik hangi davaya ve hangi andlaşmaya ilişkin olarak yapıldığını açıkça belirtmesini gerektiğini şart koşmaktadır. Bu hüküm, beyanda bulunan devletin ilgili andlaşmaya ne şekilde taraf olduğuna dair somut bilgilerin, hangi maddelerin yorum konusu yapılmak istendiğinin, bu maddelerle ilgili yorumların ve -varsa- beyana eklenecek destekleyici belgelerin bir listesinin de başvuru dâhilinde Divan’a sunulması gerektiğini de hükme bağlamaktadır. 83. madde uyarınca, müdahillik beyanının tasdikli kopyaları, beyanın yapılmasının ardından ivedilikle davanın taraflarına gönderilecek ve Divan, yazılı görüşlerini sunmaları için davanın taraflarına süre verecektir¹⁰⁴.

İç Tüzük’ün 84. maddesi ise -gerek 62. madde gerek 63. madde altında yapılan- müdahillik taleplerinin kabulüne Divan’ın karar vereceğini öngörmekte ve müdahillik beyanlarının kabul edilebilirliğinin öncelikli olarak karara bağlanması gereken meselelerden olduğunu düzenlemektedir. Aynı maddenin 2. fıkrası uyarınca ise, davanın taraflarından birinin müdahillik beyanına itirazda bulunması durumunda, “*Divan, karar vermeden önce müdahillik talebinde bulunan devleti ve davanın taraflarını sözlü duruşmada dinleyecektir*”.

Davanın taraflarının davaya müdahillik talebinde bulunan devletlerin beyanlarına itiraz etmeleri durumunda tarafların sözlü duruşmada dinlenilmesi kuralının uygulamada bazı uyuşmazlıkların konusunu teşkil ettiği bilinmektedir. Örneğin 1980’li yıllarda ABD ve Nikaragua arasında görülen *Nicaragua* davasına müdahil olmak isteyen El Salvador’un müdahillik beyanı, davanın taraflarından Nikaragua tarafından “*birtakım eksiklikler barındıran bir beyan*” olarak nitelendirilmiştir¹⁰⁵. Divan bu ifadelerin El Salvador’un müdahillik beyanına yönelik gerçek bir “itiraz” olmadığına kanaat getirmiş¹⁰⁶ ve -yukarıdaki satırlarda açıklandığı üzere- El Salvador’un müdahillik talebi prematüre addedilerek sözlü duruşma yapılmadan reddedilmiştir¹⁰⁷.

¹⁰²Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar) (n 41) para 29.

¹⁰³ibid para 31.

¹⁰⁴İç Tüzük’ün 83. maddesinin 2. fıkrası uyarınca müdahillik beyanları BM Genel Sekreteri, BM üyeleri, Divan önüne gelme hakkı olan diğer devletler ve varsa 63. madde kapsamında kendilerine bildirimde bulunulmuş diğer bütün devletlere gönderilecektir.

¹⁰⁵Nicaragua’nın bu beyanının tam metni için bkz. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador (n 76) Dissenting Opinion of Judge Schwebel, 223, 228-229.

¹⁰⁶Bkz. *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador (n 76) Separate Opinion of Judge Oda 220, para 3.

¹⁰⁷*Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador (n 76) 216.

Divan'ın El Salvador'un müdahillik talebini sözlü duruşma yapmadan reddetmesi, sözlü duruşmanın Divan'ın İç Tüzüğü'nün 84. maddesinin 2. fıkrası uyarınca devletler nezdinde bir hak teşkil ettiği ve adaletin tecellisine ve sürecin âdil yönetimine gölge düşürdüğü gerekçeleri ile ciddi eleştirilerin konusu olmuştur. Nitekim bu kararın altı yargıcın karşı oyuna rağmen alındığı bilinmektedir¹⁰⁸. Örneğin Yargıç Nagendra Singh'e sözlü duruşma yapmama kararı sadece müdahillik beyanının tamamen "absürt ve kabul edilemez" olduğu durumlarda alınabilir¹⁰⁹. Yargıç Schwebel'e göre ise Divan'ın kararında hukuk mantığı açısından bir sıkıntı vardır. Zira Nikaragua'nın El Salvador'un müdahillik beyanına itiraz etmediğinin kabulü müdahillik beyanının 63. madde altında bir hak olarak yapıldığının kabulünü beraberinde getirir¹¹⁰; Nikaragua'nın beyana itiraz ettiğinin kabulü halinde ise sözlü duruşmaya çıkmak taraflar için bir "haktır"¹¹¹.

Divan'ın müdahillik taleplerini sözlü olarak değerlendirmeme tercihinin yakın zamanda *Ukrayna / Rusya* davasında da yaptığı görülmektedir. Divan bu davada, yapılan müdahillik taleplerinin çokluğunu göz önünde bulundurarak ve İç Tüzüğü'nün 84. maddesinin 2. fıkrasında yer alan "*Divan, karar vermeden önce müdahillik talebinde bulunan devleti ve davanın taraflarını sözlü duruşmada dinleyecektir*" hükmünü geniş yorumlayarak tarafları "yazılı usûlle dinlemeye" karar vermiştir¹¹². Kanaatimiz bu yorumun 84. maddenin 2. fıkrasına uygun olmadığı yönündedir.

Son olarak, Divan'ın İç Tüzüğü'nün 86. maddesinin 1. fıkrasına göre müdahillik beyanının kabul edilmesi durumunda, Divan müdahil devlete dava dilekçelerinin ve ekli belgelerin sûretlerini iletecek ve müdahil devlet, Divan tarafından belirlenen süre içinde, müdahilliğin konusuna ilişkin yazılı görüşlerini sunma hakkına sahip olacaktır. Bu hüküm, İç Tüzük'ün 53. maddesinin 1. fıkrası ile birlikte okunmalıdır. Zira 53. madde dava dilekçelerinin ve ekli belgelerin sûretlerinin "davanın taraflarının görüşleri alındıktan sonra" "Divan önüne gelme hakkına sahip olan devlete" iletileceğini hükme bağlamaktadır.

Bu hükmün gerek 62. madde gerek 63. madde müdahillikleri bakımından önemli tartışmalara sebebiyet verdiği görülmekte ve dava sürecinin mahremiyetine hâlel getirebileceği ve davanın taraflarının bazı belgelerin gizli tutulması yönündeki arzuları ile çelişebileceği ileri sürülmektedir. İlk olarak, davaya müdahillik beyanında bulunan veya bulunma niyetinde olan devletlerin bu belgelerin ne kadarına ve ne ölçüde erişebilecekleri İç Tüzük'te açıklığa kavuşturulmuş değildir. Ardından, tartışmalar "tarafların görüşleri alındıktan sonra" ifadesine odaklanmaktadır. Zira "*Divan, müdahillik başvurusunun kabul edilebilir olduğuna karar verene kadar müdahillik talebinde bulunan devlet "müdahil devlet" statüsünü haiz değildir. Dolayısıyla, bu devlet söz konusu belgelerin kendisine iletilmesi hakkına da sahip değildir; bu imkân kendisine ancak davanın taraflarının rızası ile sağlanabilir. Ancak diğer taraftan, müdahillik başvurusunda bulunmak isteyen devletin davaya ilişkin belgelerdeki kesin bilgilere erişiminin olmaması Divan'ın İç Tüzüğü'nün 81. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen gereklilikleri yerine getirmesine engel teşkil edebilir; ki bu gereklilikler uyarınca davaya müdahil olma iradesi bulunan devlet bu müdahillikte hukukî bir menfaatinin ve meşru bir amacının bulunduğunu ortaya koymak durumundadır*"¹¹³.

Öte yandan, müdahillik beyanı kabul edilen devletin müdahilliğin konusuna ilişkin Divan'a sunduğu yazılı görüşlerin davanın taraflarına ve müdahillik talepleri kabul edilen diğer devletlere de iletileceğini ve

¹⁰⁸Bkz. Miron and Chinkin (n 2) 2760, para 58.

¹⁰⁹*Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador (n 76) Separate Opinion of Nagendra Singh, 218.

¹¹⁰Bu hususta kanaatimiz Yargıç Schwebel'den farklıdır. Zira Divan'ın, önündeki bir davaya yapılan müdahillik beyanına davanın taraflarından herhangi bir itiraz gelmediği durumlarda da beyanın kabul edilebilirliğini değerlendirme yetkisi vardır.

¹¹¹*Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador (n 76) Dissenting Opinion of Judge Schwebel, 223, 232.

¹¹²*Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, Admissibility of the Declarations of Intervention (n 41) para 22.

¹¹³Kolb (n 16) 724.

müdahil devletin, Divan aksi yönde bir karar vermediği sürece, görüşlerini “sözlü duruşmalar sırasında da sunma hakkına sahip olduğunu” öngören 86. maddenin 2. fıkrası 1 Haziran 2024'te değiştirilmiştir. Yapılan değişiklikle madde, müdahil devletin görüşlerini sözlü olarak “sunabileceği” şeklinde formüle edilmiş ve böylece kitlesel müdahillik taleplerinin yapıldığı davalarda bütün müdahil devletlerin sözlü sunum haklarını kullanmaları durumunda yargılama sürecinin yavaşlamasının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Hiç şüphesiz, 86. maddenin 2. fıkrasında yapılan bu değişiklik *Ukrayna / Rusya* davasına yapılan onlarca müdahillik başvurusunun bir sonucudur ve kanaatimizce yerindedir. Zira bu davada da görüldüğü üzere, toplu müdahillik beyanları müdahillik kurumunu hukukî bir vasıta olmaktan çıkarıp siyâsî bir kimliğe büründürme riskini içinde barındırmakta, Divan'ı “politize” etme potansiyeli taşımaktadır. Siyâsî nitelikteki tavırlar ise en fazla sözlü duruşmalar sırasında görünürlük kazanmakta, müdahil devletlerin “sahneye çıkmalarına” imkân sağlayan bu duruşmalar sembolik bir anlam taşımaktadır¹¹⁴.

Benzer bir görüşü dile getiren McIntyre'e göre 86. maddenin 2. fıkrasında yapılan değişiklikle, Divan'a kendi usûlünün efendisi olma konumu atfedilmiş ve birbirinden farklı davaların birbirinden farklı koşullarını hesaba katması için esneklik sağlanmıştır. Bununla birlikte, yazar yapılan değişikliğin Divan'ın işini kolaylaştırmanın ötesine geçerek kitlesel müdahillik taleplerine son vermenin bir vasıtası olabileceğinin de altını çizmektedir. Zira, müdahil devletler sahneye çıkarak sözlü performans sergileme hakkından ve bundan kaynaklanan siyâsî avantajlardan mahrum bırakılırlarsa, Divan'ın davaya konu olan uluslararası andlaşmaya ilişkin yorumuna bağlı kalmanın maliyetinin müdahillik faydasından daha ağır olacağını düşünerek müdahillik kurumuna başvurmaktan imtina edebileceklerdir.

Sonuç

Bu çalışma, üçüncü devletlerin UAD önünde görülmekte olan bir davaya Divan'ın Statüsü'nün 63. maddesi uyarınca müdahil olabilmelerinin hukukî çerçevesini ve bu kurumu kullanabilmelerinin koşullarını incelemektedir. Çok taraflı bir uluslararası andlaşmanın andlaşmaya taraf olan bazı devletler arasında uyuşmazlık konusu teşkil etmesi durumunda, uyuşmazlığa taraf olmayan ancak andlaşmaya taraf olan diğer devletlerin andlaşmanın yorumlanmasına katkıda bulunma hakları üzerine kurulu olan bu müdahillik yöntemi son dönemde tarihte hiç olmadığı kadar gündemdedir. Divan önünde görülmekte olan davalara 63. madde altında yapılan müdahillik başvurularında 2019 yılından bu yana ciddi bir artış yaşanmakta ve uluslararası toplum kitlesel müdahillik başvurularına tanık olmaktadır. Türkiye de tarihinde ilk defa Divan önünde görülen bir davaya 63. maddeye dayanarak müdahillik beyanında bulunmuş, tarafı olduğu Soykırım Sözleşmesi'nin uygulanması ve yorumlanmasına, *Güney Afrika / İsrail* davası özelinde katkıda bulunmak istemiştir.

63. madde altında yapılan müdahillik başvurularında yaşanan bu artış hiç şüphesiz devletlerin, tarafı oldukları çok taraflı andlaşmaların uygulanması sürecinde daha etkin ve aktif bir rol oynamak istediklerini göstermektedir. Bununla birlikte, son dönemde 63. madde altında yapılan müdahillik beyanlarının tümünün Soykırım Sözleşmesi'nin konu olduğu davalara ilişkin olması bu müdahillik yönteminin, devletlerin doğrudan tarafı olmadıkları ancak uluslararası toplumun vicdanını rahatsız eden uluslararası uyuşmazlıklarda adaletin ve “kamu düzeninin” sağlanmaya çalışılmasında önemli bir kuruma dönüşme iddiasını da ortaya koymaktadır. Bu iddianın gerçekleşme ihtimali ve 63. maddenin bu hususta sahip olabileceği rolün içeriği ve kapsamı, Divan'ın, önündeki davalara ve bu davalara yönelik müdahillik başvurularına ilişkin nihâi kararları ile şekillenecektir.

¹¹⁴Benzer bir görüş için bkz. McIntyre (n 72).

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The authors have no conflict of interest to declare.
Grant Support	The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri Author Details

Onur Uraz (Dr. Öğr. Üyesi)

¹ Hacettepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

0000-0003-1761-049X onururaz@hacettepe.edu.tr

Ceren Zeynep Pirim (Prof. Dr.)

² Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye; Panthéon-Assas Üniversitesi, Centre Thucydide, Paris, Fransa

0000-0001-6680-6494 czpirim@gsu.edu.tr

Bibliyografya | Bibliography

Kitaplar ve Makaleler

- Al-Qahtani M, 'The Status of Would-Be Intervening States before the International Court of Justice and the Application of Res Judicata' (2003) 2 Law and Practice of International Courts and Tribunals 269-294.
- Barrie G N, 'Third-Party State Intervention in Disputes before the International Court of Justice: A Reassessment of Articles 62 and 63 of the ICJ Statute' (2020) 53 Comparative and International Law Journal of Southern Africa 1-20.
- Bonafe B, 'The collective dimension of bilateral litigation: The Ukraine v Russia case before the ICJ' (2022) QIL, Zoom-out 96 27-47.
- Chinkin C, *Third Parties in International Law* (Oxford University Press 1993).
- Chinkin C, 'Third Party Intervention before the International Court of Justice' (1986) 80 American Journal of International Law 495-531.
- Crawford J, *State Responsibility. The General Part* (Cambridge University Press 2013).
- De Aréchaga E J, 'Intervention under Article 62 of the Statute of the International Court of Justice' in Bernhardt R, Geck W K, Jaenicke G, Steinberger H (eds), *Völkerrecht als Rechtsordnung, internationale Gerichtsbarkeit, Menschenrechte: Festschrift für Hermann Mosler* (Springer 1983) 453-465.
- Elias T O, 'The Limits of the Right of Intervention in a Case before the International Court of Justice.' in *The International Court of Justice and some contemporary problems: Essays on international law*. (Springer 1983) 84-99.
- Greig D W, 'Third Party Rights and Intervention before the International Court' (1992) 32 Virginia Journal of International Law 285-376.
- Hambro E, 'Intervention under Article 63 of the Statute of the International Court of Justice. Latest Developments' in *Studi in onore di Manlio Udina* (Giuffrè 1975) 397-488.
- Hudson M, *The Permanent Court of International Justice, 1920-1924. A Treatise* (New York 1943).
- Jessup P, 'Intervention in the International Court' (1981) 75(4) American Journal of International Law 903-909.
- Kolb R, *The International Court of Justice* (Hart Publishing 2013).
- Licari T, 'Intervention under Article 62 of the Statute of the ICJ' (1982) 8 Brooklyn Journal of International Law 267-287.
- MacDonald R S & Hughes V, 'Intervention before the International Court of Justice' (1993) 5 African Journal of International and Comparative Law 1-33.
- McIntyre J, 'The ICJ Changes the Rules for Intervention', EJIL: Talk!, 11 March 2024 <<https://www.ejiltalk.org/the-icj-changes-the-rules-for-intervention/>> Erişim Tarihi 28 Şubat 2025.
- Miron A and Chinkin C, 'Article 62' in Zimmermann A, Tams C, Oellers-Frahm K and Tomuschat C (eds), *The Statute of the International Court of Justice, A Commentary* (Oxford University Press 2019) 2644-2726.

- Miron A and Christine Chinkin, 'Article 63' in Zimmermann A, Tams C, Oellers-Frahm K and Tomuschat C (eds), *The Statute of the International Court of Justice, A Commentary* (Oxford University Press 2019) 2727-2777.
- Milther J T, 'Intervention in Proceedings before the International Court of Justice' in Gross L (eds), *The Future of the International Court of Justice*, vol II (Oceana Publications, Inc. 1976) 542-571.
- Oda S, 'Intervention in the ICJ, Articles 62 and 63 of the Statute' in Bernhardt R, Geck W K, Jaenicke G, Steinberger H (eds), *Völkerrecht als Rechtsordnung, internationale Gerichtsbarkeit, Menschenrechte: Festschrift für Hermann Mosler* (Springer 1983) 629-648.
- Pirim C Z, 'Uluslararası Hukukta Tek Taraflı Sözvermenin Bağlayıcı Niteliği' (2013) 9 Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 117-144.
- Quintana J J, *Litigation at the International Court of Justice Practice and Procedure* (Brill / Nijhoff 2015).
- Rosenne S, *Intervention in the International Court of Justice* (Martinus Nijhoff 1993).
- Rosenne S, *The Law and Practice of the International Court, 1920-2005*, vol III (Martinus Nijhoff Publishers 1997).
- Thirlway H, 'The Law and Procedure of the International Court of Justice 1960-1989: Part Thirteen' (2003) 74(1) British Yearbook of International Law 7-114.
- Verzijl J H W, *The Jurisprudence of the World Court: A case by case Commentary* No. 2-3 (Brill Archive 1965).

İçtihat

- Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, Admissibility of the Declarations of Intervention (Order of 5 June 2023) ICJ Rep 354.
- Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, Application for Permission to Intervene by the Government of the Republic of Poland, 23 July 2024.
- Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, Declaration of Intervention under Article 63 of the Statute of the Court Submitted by the Republic of Poland, 15 September 2022 / 23 July 2024.
- Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by France, Germany, Italy, Latvia, Lithuania, New Zealand, Poland, Romania, Sweden, The United Kingdom and The United States, 17 October 2022.
- Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by Australia, Austria, Denmark, Estonia, Finland, Greece, Ireland, Luxembourg, Portugal and Spain, 15 November 2022.
- Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by Croatia and the Czech Republic, 16 December 2022.
- Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, The Russian Federation's Written Observations on the Written Observations Submitted by Australia, Austria, Belgium, Bulgaria, Canada And The Netherlands, Croatia, Cyprus, The Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Germany, Greece, Ireland, Italy, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Malta, New Zealand, Norway, Poland, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, The United Kingdom, The United States, 24 March 2023.
- Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*, The Russian Federation's Written Observations on Admissibility of the Declarations of Intervention submitted by Belgium, Bulgaria, Cyprus, Liechtenstein, Malta, Canada and the Netherlands, Norway, Slovakia and Slovenia, 30 January 2023.
- Appeals from Certain Judgments of the Hungaro-Czechoslovak Mixed Arbitral Tribunal* [1933] PCIJ Series E, No 9, Ninth Annual Rep 156.
- Applicability of Article VI, Section 22, of the Convention on the Privileges and Immunities of the United Nations* (Advisory Opinion) [1989] ICJ Rep 177.
- Application by the Government of Fiji for Permission to Intervene under the terms of Article 62 of the Statute in the *Case Concerning Nuclear Tests (New Zealand v. France)*.
- Application Instituting Proceedings filed in the Registry of the Court on 26 February 2022, *Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)*.
- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar)* (Order of 3 July 2024).

- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*, Request for Intervention and Declaration of Intervention of the State of Palestine, 3 June 2024.
- Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)*, Application for permission to intervene and declaration of intervention submitted by Belize, 30 January 2025.
- Case of the Free Zones of Upper Savoy and the District of Gex* (Judgment) [1932] PCIJ Series A/B, no 46.
- Case of the S. S. "Wimbledon" (Question of Intervention by Poland)* [1923] PCIJ, Series A, No. 1.
- Colombian-Peruvian Asylum Case* (Judgment) [1950] ICJ Rep 266.
- Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya / Malta), Application to Intervene* (Judgment) [1984] ICJ Rep 3.
- Continental Shelf (Tunisia / Libyan Arab Jamahiriya), Application to Intervene* (Judgment) [1981] ICJ Rep 3.
- Declaration of intervention by New Zealand in Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan: New Zealand intervening)* (Judgment) [2014] ICJ Rep 226.
- Declaration of intervention by Poland in the Case of the S. S. "Wimbledon" (Question of Intervention by Poland)* [1923] PCIJ Series A, No. 1.
- Declaration of intervention by the Government of Cuba in Haya de la Torre Case (Colombia v. Peru)* (Judgment) [1951] ICJ Rep 71.
- Declaration of intervention of the Republic of El Salvador in Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* (Judgment) [1986] ICJ Rep 14.
- Difference Relating to Immunity from Legal Process of a Special Rapporteur of the Commission on Human Rights* (Advisory Opinion) [1999] ICJ Rep 62.
- Haya de la Torre Case (Colombia v. Peru)* (Judgment) [1951] ICJ Rep 71.
- LaGrand (Germany v. United States of America)* (Judgment) [2001] ICJ Rep 466.
- Land, Island and Maritime Frontier Dispute (El Salvador / Honduras), Application to Intervene* (Judgment) [1990] ICJ Rep 92.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Declaration of Intervention (Article 63 of the Statute) of the Republic of El Salvador*, 15 August 1984.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador* (Order of 4 October 1984) [1984] ICJ Rep 215.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador* (Order of 4 October 1984) [1984] ICJ Rep 215, Dissenting Opinion of Judge Schwebel 223.
- Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Declaration of Intervention of the Republic of El Salvador* (Order of 4 October 1984) [1984] ICJ Rep 215, Separate Opinion of Nagendra Singh, 218.
- Nuclear Tests (Australia v. France)* (Judgment) [1974] ICJ Rep 253.
- Nuclear Tests (Australia v. France), Application to Intervene* (Order of 12 July 1973) [1973] ICJ Rep 320.
- Nuclear Tests (Australia v. France), Application to Intervene* (Order of 20 December 1974) [1974] ICJ Rep 530.
- Nuclear Tests (New Zealand v. France), Application to Intervene* (Order of 20 December 1974) [1974] ICJ Rep 535.
- Nuclear Tests (New Zealand v. France)* (Judgment) [1974] ICJ Rep 457.
- Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libyan Arab Jamahiriya v. United States of America), Provisional Measures* (Order of 14 April 1992) [1992] ICJ Rep 114.
- Sovereignty over Pulau Ligitan and Pulau Sipadan (Indonesia / Malaysia), Application for Permission to Intervene* (Judgment) [2001] ICJ Rep 575.
- Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia), Application by Honduras for Permission to Intervene* (Judgment) [2011] ICJ Rep 420.
- Trial of Pakistani Prisoners of War, Request for the indication of interim measures of protection and fixing of time-limits: Memorial and Counter-Memorial, Dissenting Opinion of Judge Petrén* [1973] ICJ Rep 334.
- Vienna Convention on Consular Relations (Paraguay v. United States of America), Provisional Measures* (Order of 9 April 1998) [1998] ICJ Rep 248.
- Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan), Declaration of Intervention of New Zealand* (Order of 6 February 2013) [2013] ICJ Rep 3.
- Whaling in the Antarctic (Australia v. Japan), Declaration of Intervention of New Zealand* (Order of 6 February 2013), Separate Opinion of Judge Cançado Trindade [2013] ICJ Rep 3.

Belgeler ve Uluslararası Andlaşmalar

Charter of the United Nations (adopted 26 June 1945, entered into force 24 October 1945) 1 UNTS XVI.

Charter of the United Nations (adopted 26 June 1945, entered into force 24 October 1945) 1 UNTS XVI, annex (Statute of the International Court of Justice).

Convention for the Pacific Settlement of International Disputes (adopted 29 July 1899, entered into force 4 September 1900) 1 Bevans 230, 187 CTS 410.

Convention for the Pacific Settlement of International Disputes (adopted 18 October 1907, entered into force 26 January 1910) UKTS 6 (1907), 1 Bevans 577, 205 CTS 233.

Projet de règlement pour la procédure arbitrale internationale, 1 *Annuaire de l'Institut de droit international* (1877) 126.

Rules of Court (adopted on 14 April 1978, entered into force on 1 July 1978) <<https://www.icj-cij.org/rules>> Erişim Tarihi 27 Mayıs 2025.

Statute for the Permanent Court of International Justice provided for by Article 14 of the Covenant of the League of Nations (1921) *League of Nations Treaty Series* 6, 391-413.

